

זוהר הקדוש

חלק ראשון, דף פד ע"ב - פה ע"א

עם פירוש

אזר יקר

להרמ"ק ז"ל

פרשת לך לך סימן ו . כרך ד עמ' קמז - קס

ערוך מחדש ומוגה מכת"ק

מאמר שביעי . טבת תשפ"ד

. סוד גלות השכינה .

נספח: ראה דמע עיני

פתח דבר

בס"ד ניתן בזה הקונטרס השביעי מתורתו של הרמ"ק ז"ל, הכולל את פירושו למאמר הזוהר בפרשת לך לך, אותו פירש בהרחבה בעשרה פרקים ('עניינים') ארוכים, שחלקם מהווים מאמר בפני עצמו. ואכן מצינו שמהם נעתקו ע"י מהר"ר אברהם אזולאי בספרו הנודע 'חסד לאברהם', ומשם ע"י מהר"ר נתן שפירא בספרו 'טוב הארץ', ומשם נפוצו ואתבדרו בבי מדרשא והפכו לאבני יסוד בסוגיות ארץ ישראל וגלות השכינה.

כל השביעין חביבין, ואכן מעלה וחיבה מיוחדת למאמר זה, שבו הוגהו בדקדוק נוסח הזהר ופירוש אור יקר מכתובת יד קדשו של רבינו המחבר עצמו, בכרך הכולל את פרשיות נח עד חיי שרה, אשר נותר למשמרת לדור אחרון. ולכן, כמעט ולא הוספנו בו תיקוני לשון ונוסח, אלא רק במקום ההכרח ממש. לעומת זאת נוספו כאן כמה שורות ותוקנו עשרות תיבות אשר נשמטו או נשתבשו בהעתקה שממנה נדפס ה'אור יקר'.

גם העריכה נעשתה בשימת לב רבה, בצורה מיוחדת המאירה את הלימוד, עם פיסוק מדויק ומעלות נוספות.

תודתנו להרה"ח ר' אליעזר חשין שליט"א, שטרח בצילום כתב היד וסייע בהגהת המאמר בעיון נמרץ, בכירור וליכון כל אות ותג. עוד הוסיף לזכותנו בנספח מיוחד מאוצרותיו 'רֵאָה דְּמַעַ עֵינֵי'.

זכות רבינו המחבר ז"ל תעמוד לו להצליח בכל אשר יפנה. נבהיר בזאת, כי בכתה"י מובא לשון הזהר רק פעם אחת, ורק כאן לתועלת הלומדים, מפני המרחק הרב בין הקטעים המתבארים, הבאנוהו זה פעמיים, לראשונה בשלמותו כצורתו לפני הפירוש, והשניה לקטעיו כשהוא משולב בין ה'עניינים' והביאור.

אנו מודים לכל הלומדים החשובים הע"י ששלחו הערות ותיקונים למאמרים הקודמים, ולכל המחזקים את ידינו, ברכת ה' עליהם תבוא. החפצים לקבל את המאמר בחוברת מודפסת יפנו לטל' דלהלן.

*

תועלות רבות יש בלימוד תורתו של רבינו ופירושו על ספר הזוהר, מלבד היותו קולע אל השערה ומפרש נאמן. ומתוכן שתיים הן העיקריות שאליהן צריך הלומד לשים לבו, ובמרוצת הזמן יקנה אותן בקנין נפש, והן בולטות יפה במאמר שלפנינו: הראשונה, היא דקדוקו של רבינו בכל תיבה ואות, שאין בהן יתיר וכפיל, חסיר או סתיר, וכל ביטוי ומאמר מכוונים להפליא ומטרתם לבטא עוד עומק והדגש בסוגיא הנידונה (ושיטת עיון זו מורשה מבית רבו כמהר"ר שלמה אלקבץ זלה"ה באה לו, כמו שהארכנו במקום אחר). והשניה היא, המסקנות וה'הלכות' אותן דלה רבינו מהעיון בלשון הזוהר, כשם שהוציאו חכמי הגמרא פסקי הלכות מיסודות ע"פ העיון במשניות. ואין דברים אלו מתייחסים לרבינו, אלא לזוהר, אף על פי שלא נאמרו בו במילים מפורשות. וכענין עשרת ה'עניינים' שהקדים רבינו במאמר זה. ועוד חזון למועד להרחיב יותר אי"ה.

תוכן ה'עניינים'

הענין האחד . הוא גלות שכינה, אשר זה כמה פעמים רמזנוהו בקצרה

עמ' ח

[א] ביאור מילת 'שכינה'

עמ' י

[ב] ביאור מילת 'גלות'

עמ' י

[ג] ביאור מהות 'גלות השכינה' - בגשמי

עמ' יב

[ג] ביאור מהות 'גלות השכינה' - ברוחני

עמ' יד

הענין השני . מעלת האומות בגלות שכינה

עמ' יז

הענין השלישי . תיקון הקדושה וכל מדרגותיה בישיבת ישראל בארץ

הענין הרביעי . יחס העבודה; עבודת בית המקדש אינה אלא עם ישראל וארץ ישראל

עמ' כא

הענין החמישי . הוא בשלימות העבודה, ותועלותיה במדרגות העליונות וקשרם

עמ' כג

הענין השישי . על ידי שלימות העבודה הוא השפלת האומות וביטול שליטתם

עמ' כה

הענין השביעי . איך על ידי עבודה זרה בארץ ישראל הוא סבה שישלטו האומות

עמ' כט

עמ' לא

הענין השמיני . דחיית השכינה היאך ולהיכן

עמ' לג

הענין התשיעי . הוא ענין הקטורת הקדוש, וקטורת זרה

עמ' לו

הענין העשירי . נבואת ארץ ישראל ונבואת חוצה לארץ

לשון הזוהר

וה' אָמר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּדֶר לוֹט מֵעֵמּוֹ . רַבִּי אַבְרָם פָּתַח, וַיָּקָם יוֹנָה לְבָרֶךְ תְּרִשִּׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה', וְכִי מִן קָמִי קִדְשָׁא בְּרִידָה הוּא דְכְּתִיב בֵּיהּ הָלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא נָאִם ה', וְהֵאֵי אֶתִּי לְמַעַרְק מִקְמִיָּה.

אַלָּא כְּתִיב יוֹנָתִי בַּחֲגוּי הַסֵּלַע בְּסִתְרַהּ הַמְּדֻרְגָּה, יוֹנָתִי . דָּא בְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל, בַּחֲגוּי הַסֵּלַע . דָּא יְרוּשָׁלַם דְּאִיהִי סִלְקָא עַל כָּל עֲלָמָא, מַה סֵּלַע אִיהִי עֵילָאָה וְתַקִּיפָא עַל כּוּלָּא, אוּף יְרוּשָׁלַם אִיהִי עֵילָאָה וְתַקִּיפָא עַל כּוּלָּא. בְּסִתְרַהּ הַמְּדֻרְגָּה . דָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲתֵר דְּאִיקָרִי בֵּית קִדְשׁ הַקִּדְּשִׁים, בְּלִבָּא דְכָל עֲלָמָא.

וּבְגִין כֵּךְ כְּתִיב בְּסִתְרַהּ הַמְּדֻרְגָּה, בְּגִין דְּתַמָּן הוּת שְׂכִינְתָּא מְסִתְתָּרָא. כְּאַתְתָּא דְּאִיהִי צְנוּעָה לְבַעֲלָהּ וְלֹא נִפְקַת מִבֵּיתָהּ לְבָר, כְּדָאֵמַר אֲשֶׁתֶּדָּה בְּגַפֵּן פּוֹרְיָה בִּירְכֵתִי בֵּיתָהּ, כֵּךְ בְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לֹא שְׂרִיא לְבָר מֵאַתְרָהּ בְּסִתְרִירוּ דְּדִרְגָּא, אֲלֵא בְּזִמְנָא דְּאִיהִי בְּגוּ גְלוּתָא. וּבְגִין דְּאִיהִי בְּגְלוּתָא – שְׁאָר עַמִּין אֵית לֹון טִיבוּ וְשִׁלּוּהּ יִתִּיר.

תָּא חֲזִי, בְּזִמְנָא דְּיִשְׂרָאֵל שְׂרָאֵן עַל אֶרֶעָא קְדִישָׁא, כּוּלָּא הָוָה מְתַתַּקֵּן בְּדָקָא יָאוּת, וְכוּרְסִיָּא שְׁלִים עֲלֵיהּ. וְעַבְדֵּי פּוֹלְחָנָא, וּבִקְעֵי אֲוִירִין דְּעֲלָמָא, וְסִלִּיק הָהוּא פּוֹלְחָנָא לְעֵילָא לְאַתְרֵיהּ, בְּגִין דְּאַרְעָא לֹא אֲתַתַּקְנַת לְפּוֹלְחָנָא אֲלֵא לְיִשְׂרָאֵל בְּלַחוּדִיָּהּ. וּבְגִין כֵּךְ שְׁאָר עַמִּין הָווּ מְתַרְחֲקִין, דְּלֹא הָווּ שְׁלִטִין כְּהִשְׁתָּא, בְּגִין דְּלֹא אֲתַנּוּ אֲלֵא מִתְּמִצִּית.

וְאִי תִימָא, הָא חֲמִינֵן כַּמָּה מַלְכִין הָווּ שְׁלִטִין בְּזִמְנָא דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ עַל עֲלָמָא.

תָּא חֲזִי, בְּבֵית רֵאשׁוֹן עַד דְּלֹא סְאִיבוּ יִשְׂרָאֵל אֶרֶעָא, לֹא הָווּ שְׁלִטִין שְׁאָר עַמִּין, אֲלֵא אֲתַנּוּ מִתְּמִצִּית, וּבֵיהּ הָווּ שְׁלִטִין וְלֹאוּ כָּל כֵּךְ. בִּיּוֹן דְּחָאבוּ יִשְׂרָאֵל וְסְאִיבוּ אֶרֶעָא, כְּבִיכּוּל דְּחֹו לָהּ לְשְׂכִינְתָּא מֵאַתְרָהּ, וְאַתְקַרְבַּת לְדּוּכְתָּא אַחֲרָא, וּבְדִין שְׁלִטִין שְׁאָר עַמִּין, וְאַתִּיהִיב לֹון רִשׁוּ לְשִׁלְטָאָה.

תָּא חֲזִי, אֶרֶעָא דְּיִשְׂרָאֵל לֹא שְׁלִיטָה עָלָהּ מִמְּנָא אַחֲרָא, בְּרִידָה קִדְשָׁא בְּרִידָה הוּא בְּלַחוּדִי, וּבְשַׁעֲתָא דְּחָבוּ יִשְׂרָאֵל וְהָווּ מְקַטְרִי לְטַעוֹן אַחֲרָנִין בְּגוּ אֶרֶעָא, כְּבִיכּוּל אֲתַדְּחִיא שְׂכִינְתָּא מֵאַתְרָהּ, וּמְקַטְרִי לְאַתְקַשְׂרָא טַעוֹן אַחֲרָן גּוּ שְׂכִינְתָּא, וּבְדִין אֲתִיהִיב לֹון שׁוּלְטָנוּתָא, בְּגִין דְּקַטְרַת קַשׁוּרָא הוּא לְאַתְקַשְׂרָא. וּמְכַדִּין שְׁלִטוּ שְׁאָר

עמין, ובטלו נביאים, וכל אנון דרגין עילאין לא שלטו בארעא, ולא אעדיו שולטנותא משאר עמין, בגין דאנן משכו לשכינתא גבייהו. ועל דא בבית שני הא שולטנותא דשאר עמין לא אעדיו, וכל שכן בגלותא דשכינתא בשאר עמין, אתר דשאר ממנן שלטין, ובגין כך בולחו ינקין משכינתא דאתקריבת גבייהו.

ועל דא בזמנא דישאל הוה שראן בארעא ופלחי פולחנא דקדשא בריד הוא, שכינתא הות צנועה בינייהו, ולא נפקת מגו ביתא לבר לאתגלייא, ובגין כך כל אינון נביאים דהוה בההוא זמנא לא נטלו נבואה אלא באתריה דקאמרון. ובגין כך יונה הוה ערק לבר מארעא קדישא, דלא יתגלי עליה נבואה, ולא יהו בשליחותיה דקדשא בריד הוא.

ואי תימא, הא חמינן דאתגליא שכינתא בבבל דאיהו לבר. הא אוקמוה דכתיב ה'ה ה'ה, דהוה מה דלא הוה מקדמת דנא, מיומא דאתבני בי מקדשא, ובהיא נבואה לשעתא הות. וכתיב על נהר פבר, מאי על נהר פבר, נהר דכבר הוה מיומא דאתברי עלמא, ושכינתא אתגליא תדיר עליה, דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד וגומ', שם האחד וגומ', ודא איהו חד מגבייהו, ותמן אתגלי עליה לפום שעתא דאצטריכו לה ישראל לפום צערייהו, אבל בזמנא אחרא לא אתגליא.

ובגין כך, יונה בעא דלא תשרי עלוי שכינתא, ולא אתגלי עלוי, אזל מארעא קדישא וערק, הדא הוא דכתיב מלפני ה'.

תא חזי, כמא דשכינתא לא אתגלי אלא באתרא דאתחזי לה, אוף הכי לא אתחזיא ולא אתגליא אלא בבר נש דאתחזי. דהא מן יומא דסליק על רעותא דלוט לאתהפכא בסרחניה, אסתלקת רוחא קדישא מאברהם. כיון דאתפתי לוט מיניה, מיד שרא רוח קדשא בדוכתיה, דכתיב וחי' אמר אל אברהם אחרי הפחד לוט מעמו.

תא חזי, כיון דחמא אברהם דלוט הוה תב לסרחניה, הוה דחיל אברהם, מיד אמר, דילמא חס ושלום בגין חברותא דדא אבידנא בגיניה חולקי קדישא דאעטר לי קדשא בריד הוא. כיון דאתפרש מיניה, אמר ליה, שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם, מאי אשר אתה שם, דאתדבקת ביה בקדמיתא ואתעטרת במהימנותא שלימתא.

צְפוּנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיִמָּה . אֵלֵינוּ אֵינּוֹן מִסְעֵיו וְהוּוּ בְּקִדְמִיתָא, דְּכְתִיב וַיֵּלֶךְ
לְמִסְעָיו, וְכְתִיב הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ, אֵלֵינוּ דְּרַגִּין עֵילָאִין דְּאַתְעֵטֵר בְּמַהִימְנוּתָא שְׁלִימָתָא
בְּקִדְמִיתָא. וְכִדִּין אֲתַבְּשֵׁר דְּלֹא יַעֲדִי מִיָּיִה וּמִן בְּנוֹי לְעֵלְמִין, דְּכְתִיב כִּי אֵת כָּל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה.

מֵאִי 'אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה', דָּא דְּרַגָּא קִדְמָאָה דְּאַתְנָלְיָא לִיה, כְּמָה דְּאַתָּ אָמַר לֵה'
הִנֵּרְאָה אֵלָיו, וּבְגִין כֶּךָ 'אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה', בְּגִין דְּדְרַגָּא דָּא קִדְמָאָה אֲתַבְּלִיל מְכוּלָּהּ
דְּרַגִּין, וְכוּלָּהּ אֲתַחֲזוֹן בֵּיה, וּבְגִין כֶּךָ כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה לָךְ אֲתַנְנָה
וּלְזַרְעֶךָ עַד עוֹלָם.

וה' אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּרֶד לוֹט מַעֲמוֹ (בראשית יג יד) • רַבִּי אֲבָא פָתַח (יונה א ג) וַיָּקָם יוֹנָה לְבָרַח תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה', וְכִי מִן קָמִי קִדְּשָׁא בְּרִידָא הוּא דְּכָתִיב בֵּיה (ירמיה כג כד) הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מַלֵּא נֶאֱמַר ה', וְהֵאֵי אֲתִי¹ לְמַעַרְק מִקְמִיָּה.

אֲלֵא כְּתִיב (שיר ב יד) יוֹנָתִי בַּחֲגוּי הַסֵּלַע בְּסִתְרַהּ הַמְּדֻרְגָּה, יוֹנָתִי • דָּא כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל, בַּחֲגוּי הַסֵּלַע • דָּא יְרוּשָׁלַם דְּאִיְהִי סִלְקָא עַל כָּל עֲלָמָא, מַה סֵּלַע אִיְהִי עֵילָאָה וְתַקִּיפָא עַל כּוֹלָא, אוּף יְרוּשָׁלַם אִיְהִי עֵילָאָה וְתַקִּיפָא עַל כּוֹלָא. בְּסִתְרַהּ הַמְּדֻרְגָּה • דָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲתֵר דְּאִיקָרִי בֵּית קִדְּשׁ הַקְּדוּשִׁים, בְּלִבָּא דְּכָל עֲלָמָא.

אתר [דאיקרי] בית קדש הקדשים • תימה², אם כן למה אמר 'יונתי בחגוי הסלע', אחר שמשכנה דווקא 'בסתר המדרגה'. וכן אומרו דא בית המקדש אתר וכו', לימא א' בית קדש הקדשים'. לכך נראה דשכינתא יש בה ג' בחינות; האחד, היא נקודה אמצעית, ומשכנה בבית קדש הקדשים. הב', היא בחינה המתפשטת יותר, ומשכנה בבית המקדש כולו. הג', היא בחינת היות³ מתגלית, ומשכנה בירושלם. וג' אלה פירשום בזוהר בהוא עובדא דינוקי בפרשת בלק (קעא ע"א, אור יקר כרך יד עמ' קיד) בפסוק (זכריה יד ח) יֵצְאוּ מִיָּם חַיִּים מִירוּשָׁלַם. ולהכי קאמר יונתי שהיא כנסת ישראל - קיבוץ כנסיה שלה יחד, משכנה בחגוי הסלע דא ירושלם. ומפני שתחתיה עוד מדרגות⁴, מהם קדושות - והיינו ארץ ישראל, ומהם חיצונות - והיינו חוצה לארץ, אמר בחגוי הסלע שפירשו מה סלע איהי עילאה וכו'. ולרמוז אל שתי בחינות אחרות אמר בסתר המדרגה, מדרגה • היינו מדרגה עליונה על ירושלם, שהוא בית המקדש וכל בחינותיה. סתר אותה המדרגה • היא בחינת נקודה אמצעית שהיא 'סתר המדרגה' ודאי, ובמלה זו⁵ רמז בית המקדש ובית קדש הקדשים, ולהכי קאמר דא בית המקדש אתר דאיקרי [וגו'], והכל לרמוז בסוד בחינותיה כדפי'. ופירוש זה מוכרח, דאי לא נפרש כן, קשה כי היה ראוי שלא ימצא נבואה אלא בבית המקדש, ואינו, שנבואה נמצא בכל ארץ ישראל⁶, לכך צריכים אנו לפרש כדפי'.

^א לימא בקיצור 'דא בית קדש הקדשים'.

^ב 'סתר המדרגה'.

^ג מכילתא מסכתא דפסחא פרשה א: ועד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות, משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות.

וּבְגִין כִּךְ כְּתִיב בְּסֵתֶר הַמִּדְרָגָה, בְּגִין דְּתַמֵּן הוּת שְׂכִינָתָא
מִסְתַּתְרָא. כְּאַתְתָּא דְּאַיְהִי צְנוּעָה לְבַעֲלָהּ וְלֹא נִפְקַת מִבֵּיתָהּ
לְבַר, כְּדָאֲמַר (תהלים קכח ג) אֲשֶׁתֶּךָ כְּנֶפֶן פּוֹרְיָהּ בִּירְכָתִי בֵּיתְךָ, כִּךְ
כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לֹא שְׂרִיא לְבַר מְאַתְרָה בְּסֵתִירוֹ דְּדִרְגָּא, אֲלֵא
בְּזִמְנָא דְּאַיְהִי בְּגוֹ גְלוּתָא.

הנה לפרש שמועה זו על תקנתה, צריכים אנו לפרש עשרה עניינים.

⌘ הענין האחד - הוא גלות שכינה, אשר זה כמה פעמים רמזנוהו בקצרה ⌘

והענין הוא, כי מדת המלכות - היא מדה עשירית, סוף כל האצילות - תקרא שכינה, וביאור
מלה זו הוא מלשון 'השוכן אתם' (ויקרא טז טז). והענין, כי מה שיאיר וישכון עם ישראל
בתחתונים מהאלהות הקדוש והטהור - יקרא שכינה, בענין שלא יצדק מלת שכינה במדה זו
בכל בחינותיה, רק בפאת בחינתה השוכנת בתחתונים תקרא שכינה.

ואחר שידענו ביאור מלת שכינה, ראוי שנדקדק, שהיה ראוי שתקרא שוכנת, כי שכינה
הוא במשקל שמירה, פקידה, זכירה, והוא שם הפועל בעצמו. ולזה נאמר, כי אלהותו הפשוט
הקדוש והטהור אינו כענין בשר ודם הגשמי, ואף לא כמלאך הרוחני בענין הגילוי. המשל
בזה, המלך הנוסע ממקום למקום, הנה בקומו ממקום תחנותו - לא ישאר במקום ההוא
ממציאותו דבר, אלא יתבטל כבודו אחר שנסע המלך מהמקום ההוא. ואין זה כבוד מלכו של
עולם, אלא בכל מקום ששכינה שרתה שם - קדושה נמצא לשם לעולם, והיינו אומרם (מגילה פ"ג
מ"ג) 'אף על פי שהם שוממים בקדושתם הם עומדים'. ולהיות הקדמה זו אמיתית, היו בוטחים
בזה ישראל שלא תחרב בית המקדש לכבוד שכינה, ואמר להם הב"ה (ע"פ ירמיה ז יב, ע"ש כל הענין)
'ראו מקומי אשר בשילה' וכו' אשר הוא חרב עם היות ששכינה שרתה בו, מפני שעיקר שכינה
הוא לפי כשרון המעשים וכו', ואם אין כשרון מעשה - 'הן הן גבורותיו' (יזמא סט ע"ב) לנתוש
ולנתוץ משכנו. והיינו דרוש המציאות שפירשתי בשער המציאות בארוכה (פרדס רמונים שער יד
פרק א'). וענין זה לא נמצא לגילוי מלאך, ולא לרוחני, רק לאלהות. ונמצא עתה כי אחר שפָּעַת

י' וז"ל בקיצור: ענין המציאות בחכמה הזאת הוא מפתח שמשתמשים בו בכמה משערי החכמה הזאת.
והענין, שאין דברי הקדושה והאצילות והרוחניות הדק כענייני העולם השפל הזה הגשמי, כי ענייני הגוף
להיותם מוגשמים פחותי הערך, כאשר ירצה האדם לפעול פעולה באיזה דבר מזולתו מהגשמיים, אי אפשר
לאדם לפעול הפעולה ההיא הנרצת אליו אם לא שיתבטלו קודם כל מציאות הגוף הקודמים אל הגשמיים
ההם, כדי שיתהפכו אל הדבר הנרצה בו. המשל בזה, ברצות האדם להמציא אליו בגד ללבוש ... ועל הדרך
הזה כפי שיתרכו המלאכות יתפשטו הצורות ויתבטלו ויעברו והיו כלא היו, וצורותיו ומציאותיו
הראשונות לא תיזכרנה. והנה הענין הזה הוא במקרה הגופים, אבל דברי הקדושה ורוחניותם והאצילות,

היות גילוי שכינה על ידם והשיגו אותו הדבקות, מכח האלהות נמשך אליהם ענין רוחני, לא יבדל מהם לעולם, כח זה יקרא שכינה, כי מאז ששכן הב"ה עליהם אותו הפועל גורם שאותה השכינה ששכן ישכון בהם לעולם, ולכך יקרא שכינה ולא שוכנת.

וימצא לפי זה שמדת המלכות הנקראת שכינה - אינה כל עצמה השכינה ממש, אמנם בחינה הנגלת ממנה אל התחתונים תקרא שכינה. ולפי מה שפירשו בזה שיר השירים (סימן י; כרך יז עמ' נט-סא) בפסוק (יחזקאל א טו) 'והנה אופן אחד בארץ אצל החיות', נראה היות בחינה זו בחינת המלכות שבמלכות. מפני ששם ביאר כי במלכות פן א' תקרא אל והיא בחינת הנקשרת עם החסד, ופן ב' תקרא אלהים והיא בחינת הנקשרת עם הגבורה, ופן ג' הנקראת אדני והיא בחינת הנקשרת עם התפארת, והם ג' שמות בה אל אלהים אדני, נקשרים ומתייחדים בג' שמות עליונים נקראים אל אלהים יהו"ה. אמנם נשאר לה פן ד' מארבעה פניה, שהכל שואלים על פן זה ואומרים: אן הלך פן אחד, וזהו או פן". ומשיבה רוח הקדש ואומרת, 'בארץ אצל החיות', כלומר, פן זה למטה בתחתונים. והנה מזה למדנו כי פן זה תקרא שכינה.

האמנם קשה לזה אומרו (שמות לד ט) 'ילך נא אדני בקרבנו', כי מורה ששם אדני שהוא אחד משלשה פנים העליונים היה שואל. ואפשר לתרץ, כי על הסתם 'פן אחד בארץ' הוא הפן הד', והוא 'אצל החיות', נצוץ שכינה המתלבש בחיות ובאופנים להיות משכנה בתחתונים, אמנם בהיות ישראל ראויים - אפילו פני אדני היא שוכנת בתוכם, שהם הפנים המשובחים יותר, וזהו שאמר משה רבינו ע"ה 'ילך נא אדני בקרבנו', כי פן זה לכוש לשם יהו"ה, ותהיה שכינה נקשרת עם הספירות העליונות ושוכנת עם ישראל.

הפך לענין הזה, שאין אלו מקרי, אע"פ שיתפשטו מיני הנאצלים והרוחניים וילבשו צורה יותר מתגלה מכמו שהיו קודם התפשטותם, לא מפני זה יתבטלו מציאותיהם הראשונים ח"ו, אלא אדרבה יתרכבו הדברים לאין תכלית ויתעלו לאין קץ. ואף אם יתחלף הדק הרוחני אל מציאות יותר מתגלה, עכ"ז מציאותו הראשון לא יזוז ממקומו ולא יפקד מושבו. עוד נשתנה הרוחניות בענין זה מן הגופני, כי הגופני כל מציאותיו המתחדשות הם בעילוי אל הקודמות, כפרט בפעולות המכוונות בני אדם, כי כל עוד שיתפעל יתקרב אל הנרצה, וזהו שבחו. ואין כן הרוחני, אלא אדרבה כל עוד שיתגלה, המציאות הקודם הוא עיקר ושורש אל המציאות המתחדש המתאצל. והשורש שואב משורשו, ושורשו משורשו, לפי רבוי המציאות, עד שזה תלוי בזה וזה תלוי בזה, עד הקודם אל כולם. וכל עוד שיעלו הם משובחים קרובים אל המקור והשורש האמיתי שהוא שורש כל השורשים ומקור כל המציאות - מלך מלכי המלכים. וראה אל ענין המציאות הוא מכלי מקדש ותשמישי קדושה, כי אם יחליפום בחדשים, הראשונים נגזרים, כי עדיין קדושתם בהן עומדים, כי נשאר בהם קדושה דקה ורוחנית, ומציאותו במקומו עומד ... ומן הטעם הזה דרשו רז"ל ע"ה והשימותי את מקדשיכם, אע"פ שהן שוממין בקדושתן הן עומדין, לפי שירדה שכינה שם ונשאר בהם דבר קדושה שאין העין יכולה להשיגו, אלא בעין השכל על פי תורתנו הקדושה. ועל פי הדברים האלה היה הענין בספירות ...

ה כמו איה-פן.

ויש בזה להקל ולהחמיר, הן אמת בשעת שלום - משכן שכינה על ישראל הוא בפן הנזכר הנקרא אדנ"י, ועל ידו שוכנים כל הפנים העליונים שהם הספירות העליונות. אמנם בשעת הכעס - אין שכינה על ישראל אלא בחינת 'פן אחד בארץ אצל החיות' שהוא הנקרא שכינה, שהוא הנמשך לישראל מפעולת השכינה ששכן עליהם שם אדנ"י - שהיא מדת המלכות וכל מה שלמעלה הימנה, ובסבת העון נסתלקה מדה זו, ונצוץ אורה שהוא הפן האחד בארץ אצל החיות לא תסתלק, כי היא הנקרא שכינה - שהיא פעולת ההשכנה ששכן על ישראל כדפי', והיא הגולה כאשר עוד נבאר, והיא הנפגמת בעונותינו כאשר נבאר.

ואחר שביארנו ענין שכינה שהיא בכמה בחינות, ראוי שנבאר ענין גלות, המלה הזאת לכד, ומהותה.

ונאמר, כי גלות לפי מה שמתבאר מפשוטי המקראות - הוא הטלטול, וכן אמר 'וגם גולה אתה למקומך' (שמואל-ב טו יט), 'והגלם בבלה' (ירמיה כ ד), 'עם הגולה אשר הגלתה' (אסתר ב ו).

האמנם טלטול זה המתייחס בשם גלות, הוא על שתי דרכים;

הדרך הא', באונס, והוא קשה הרבה, והוא כמו גלות בבל - שבא מלך בבל והגלה ישראל, וכן סנחריב, והגלם ממקומם ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל. והיינו אומרו (ירמיה מו יט) 'כלי גולה עשי לך', עד שלסבה זו יתייחס מלה זו גם אל צער שעבוד מלכויות'.

הב', ברצון, כענין היות האדם גולה מעצמו ממקום למקום, עד שלזה אמרו רבותינו ז"ל גם כן (ברכות נו ע"א, סנהדרין לו ע"ב) גלות מכפרת עון, היות האדם מעצמו גולה ומטלטל ממקום למקום. וזה ביאור מלת גלות.

וכשנבוא להרכיב שתי מלות אלו דהיינו גלות שכינה, הדבר בעצמו קשה מכל צדדיו, אם צער ואם טלטול, כי לא יצדק שום אחד מהם.

האמנם נאמר, כי אחר שהוא אמת שבאלהות לא יצדק גשם כלל, אם כן היאך יהיה קשר הרוחני בגשמי שהם בני אדם. וידעתי ישיבני המעיין: 'בסוד רוח ונפש ונשמה, ויהיה המשכן בנשמה ולעולם אינו בגשמי'. זה אינו, כי אם כן היה ראוי שיהיה משכן שכינה בכל ישראל, ולא במקום ידוע שהוא המקדש. הן אמת שהסבה למשכנה במקדש היה ישראל - היותם ראויים והגונים - שבהם נפש רוח ונשמה, אבל עם כל זה לא יספיק זה לומר שהכסא אל השכינה תהיה הנשמה, שאם כן בית המקדש או משכן למה.

¹ גם אם בארץ ישראל, ייקרא מצב השעבוד למלכויות 'גלות'.

ולזה אומר, כי בית המקדש הגשמי ממש היה משכנו. האמנם במה שנדקדק אומרם ז"ל (תנחומא צו יג) בפסוק (ישעיה ו א-ו) 'ואראה את אדני יושב על כסא רם ונשא', שהיה בימי עוזיה כשעלה על המזבח להקטיר ורעשה הארץ, והיינו 'וינועו אמות הספים'. והם אמרו שם שרעשה כדי לפתוח פיה לבלוע את עוזיה על ששלח ידו לעבודה, והב"ה השיב: 'ולא יהיה כקרח' (במדבר יז ה), דווקא קרח יבלע ולא עזיה. ואם כן איך אמר הכתוב 'מקול הקורא'. ועוד נדקדק אומרם 'במלקחים לקח מעל המזבח', ופירשו רבותינו ז"ל (עי' רש"י) ממש מעל מזבח העולה לקח הגחלים. מכל זה נראה היות גילוי שכינה כאומרו 'ואראה את אדני', ובאומרו 'את אדני' ולא אמר 'אדני', מורה שהוא גם לכלול הפן האחד בארץ אשר בתחתונים, דהא בלא הא לא סגי. ובאומרו 'יושב על כסא רם ונשא' מורה שאין שכינה למטה רק בלבוש - דהיינו בסוד כסא הכבוד, וכסא הכבוד - בלבוש החיות, וחיות - בלבוש אופנים, ואופנים - בסוד לבושם הרוחני, עד ירד הדבר ממדרגה אל מדרגה לצמצם שכינתו בין שני בדי הארון. 'ושוליו מלאים את ההיכל' דהיינו חייליו מתפשטין בכל אותם בחינות שבמקדש - שהם מרכבה לדברים העליונים, עד שמדרגת השרפים היה 'בין האולם ולמזבח'. והנביא לא היה כהן אלא משבט יהודה, כי אמוץ ואמציה אחי הו (מגילה ע"ב), והיה מן המזבח ולחוץ בעזרת ישראל - ששם החיות, והם בחינת עליית הנביאים. ולהיות העון ההוא נעשה אז בבית המקדש⁵, ששלח עוזיה ידו בעבודה, לא יכול הגשמי להכיל הרוחני, ולכך 'וינועו אמות הספים מקול הקורא', עם היות שבכל יום ויום היו מקדישים שם השרפים, לא רעשה הארץ אלא באותו היום, כי מפני עון עוזיה לא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אותם⁶.

ודרך היאך אפשר שהגשמי יהיה משכן לרוחני - לא נעלם ולא נשגב במה שפירשתי, כי כמו שמהרוחני יצא הגשמי, כן באותו דרך ממש הוא משכן אליו. והענין בדרך עילה ועלול; שמהשכינה נמצאת כסא הכבוד, ומכסא הכבוד נמצאו שרפים, ומשרפים נמצאו חיות, ומחיות נמצאו אופנים, ומאופנים נמצאת הארץ - דהיינו כל מעשה בראשית. אם כן שכינה תשכון ותתלבש בכסא הכבוד, וכסא הכבוד תשכון ותתלבש בשרפים, והשרפים ישכנו ויתלבשו בחיות, וחיות יתלבשו באופנים, ואופנים יתלבשו במעשה בראשית. ועל דרך זה תתצמצם הרוחני וישכון בגשמי. ועל דרך זה בהכנת המקדש ברמיזותיו בצורותיו ותכונותו - יהיה משכן לדברים הדקים הרוחניים, וישכון שם השכינה על ישראל.

¹ יובן במה שנדקדק וכו'.

² בשנת מות המלך עזיהו ואראה את אדני יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל. שרפים עמדים ממעל לו וגו'. וקרא זה אל זה ואמר וגו'. וינועו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן. ואומר וגו'. ויעף אלי אחד מן השרפים וכידו רצפה, במלקחים לקח מעל המזבח. ויגע על פי ויאמר וגו'.

³ - מדוע.

⁴ והיינו המזבח הנזכר שם, וכדקדוק הנ"ל.

⁵ ישעיהו בן אמוץ.

⁶ מלה"כ בראשית לו ז.

וכמו שהוא אמת שהמלאך ימצא במקומות רבים ברוחניותו, וכאשר יתלבש בגשם - כמו מלאכי אברהם - יהיה מציאותם במקום הפרטי ההוא ויגיע אליהם מקרה הגשם לפי השעה ההיא. וכן הנשמה והרוח והנפש הם היות דקות, ובהיותם מתלבשים בגשם יגיע אליהם מקרה הגשם וצער המיתה ושאר מיני הצער. כן נעלה הדברים יותר ונאמר, כי הן אמת שלא יצדק הגזרה הזאת כוללת בשכינה - להיות שכינה בכל מקום, הן אמת^י על דרך פרטי היתה מתלבשת במשכן, ובהיות ישראל נוסעים ממקום למקום וארון נוסע, אותו הרוחניות הנמצא מתלבש במלאכים והמלאכים במקדש דהיינו הלבוש הנזכר - קרה לו מקרה הגשם, כי יסע ממקום אל מקום, כנודע כי בהעלות המשכן ממקומו - אין קדושת שכינה שם כמו קודם, וכן אין דינו ב'אל יבא' (ויקרא טז ב), וכן משכן שילה החרב - אין דינו ב'כל יבא' מקום שהיה הארון אז, כיון שנסע משם הארון^ו ושכינה. והנה לפי זה יקרה אל האלהות לחבת ישראל מקרה הגוף במקצת בנסיעת המקום, ועל דרך זה גם כן בצער, כענין 'ותקצר נפשו בעמל ישראל' (שופטים י טז), וכענין 'בכל צרתם לו צר' (ישעיה סג ט). ולא שיהיה צער זה כצער גשמי, אמנם יהיה כצער האב המיצר בצרת בנו. והנה נמצא שלא נרחק היות נמצא ממש גלות מקום; כי בהיות ישראל על ארצם - היתה שכינה ממש עמהם בתוך המקדש, ובהיות שגלו ישראל - יצאה שכינה מסתר המדרגה והלכה עמהם בגלות.

ואם תאמר, היאך נאמין זה, והוא הפך הרוחני. אם לדבר זה נקשה דעתנו, אם כן גם כן יקשה לנו משכנה בגשמי, ועל דרך אשר נתרץ ענין זה - נתרץ ענין זה, וכדפי'.

ואחר שבזה נתבאר ענין גלות שכינה על דרך גשמי, ראוי שנבאר אותו בדרך רוחני.

והוא במה שראוי לכל משכיל לדעת ולחקור מה טעם 'אופן אחד בארץ אצל החיות', וקשר ענין זה הגשמי ברוחני. ונאמר, כי להיות צורך העליונים לתחתונים - כענין 'שכינה בתחתונים צורך גבוה'^י - מפני היות כשרון מעשה התחתונים סיבה לשפע כדפי' זה פעמים רבות, לפיכך הוצרך קשר העולמות על הדרך הנזכר. וכאשר ישראל בגלות, וכלתי עושים

^י פירוש, כי הן אמת שלא יצדק לומר כן בכלל בשכינה, מפני היות שכינה בכל מקום, ואי אפשר לומר שתתלבש בגשם ומקום מסויים ותתפעל ממנו. אבל באמת על דרך פרטי בלבד שייך לומר כן, וכדמסיק שהיתה מתלבשת במשכן וכו'.

^י ראה אריכות דברים בפרדס רמונים (שער ח פרק ב), ושם: 'וזהו הנדרש בספר הזוהר פעמים רבות שכינה בתחתונים צורך גבוה'. וכוונת רבינו לתוכן הענין שהוא מבואר בזוהר פעמים אין מספר, אמנם עצם מטבע לשון זו טבעו המקובלים (ראה רבינו בחיי פ' תצוה, דרשות אבן שועיב פ' ראה) על פי דברי הרמב"ן בפ' תצוה (שמות כט מ). וראה עוד בתשובת רבי שלמה אלקבץ למרן רבינו יוסף קארו (בסוף ספר ברית הלוי, עמ' שכז): 'וענין שכינה בתחתונים צורך גבוה, עמוק עמוק מי ימצאנו וכו', והאל יכפר בעדנו'. ובספר עבודת הקודש לרבי מאיר אבן גבאי האריך מאד בזה (בכמה מקומות, ובפרט בח"ב פ"ב ואילך), ומשמע העתיקו לספריהם גדולים ורבים.

כראוי מצותם ותורתם ועבודתם, הנה יעשה רושם למעלה - לחסרון השפעה. ומה גם בהעדר עבודת בית המקדש שהוא דבר גדול למעלה כאשר נבאר, וענין זה יגרום העדר האור בשכינה שיעור לא יושג, ולמעלה גם כן. ואם כן גלות שכינה יצדק גם כן על העדר האור, כיון שהיות שכינה גולה גורם דבר זה.

עוד יצדק גלות שכינה על העדר הזווג כלל ועיקר, והטעם, כי להיות שכינה חסרת תיקוניה וקישוטיה להיותה מטלטלת אחר ישראל, ואחר שישראל הם בגלות בין אומות העולם, ואומות העולם בחוצה לארץ בקליפות, אם כן ישראל בין הקליפות, ושכינה שוכנת עמהם בתוך טומאותם מתלבשת בלבוש הקליפות הוא לבוש נכרי, וחס ושלום אין זווג בלבוש ההוא, שח"ו היא נדה בלבושי בלאות.

עוד יצדק גלות שכינה, כי אחר שהיא נעה ונדה מייחוד עליון, גולה היא ודאי ממקום ייחודה להשפיע החצונים, כי מוכרחת להשפיעם כדי שישראל יאכלו עמהם, וכמו שעוד יתבאר לקמן ב"ה. ובהיות החצונים יונקים ממנה - היינו ימי נדתה, והיאך יתייחד עמה בעלה והיא זבה מתגוללת בדמי נדתה כדפי'.

עוד יצדק גלות שכינה, להיות כבוד מלכו של עולם בלתי ניכר רק על ידי תורתו, ותורתו ביד ישראל, ואחר שישראל משועבדים בין האומות וכבוד תורה מתחללת, אין כבוד מלכות שמים מתגלה, והיינו גלות אל השכינה, היות התורה והשכינה מתחללת על ידי ישראל, בהיותם^{טו} אומרים 'עם ה' אלה ומארצו יצאו' (יחזקאל לו ב). ועל דרך זה יצדק בכמה עניינים אחרים, ביארנום מפוזרים במקומות רבים, והכל יסוד מוסד על ענין שכינה וגלות המתבאר לעיל.

והנה ענין זה רמז בעל המאמר באומרו לא שריא לבר מאתרה בסתירו דדרגא . דהיינו היות משכן שכינה^{טז} לא על אדם, ולא בבית, ולא במשכן. אלא בזמנא דאיהי בגלותא . שאז ישרה שכינתה במקום אחר החוצה, ובעומד חוצה, כגון יחזקאל הנביא וראה שכינה על נהר כבר (יחזקאל א).

וזה טעם גם כן גילוי שכינה לישראל במצרים, שירדה עמהם כדכתיב (בראשית מו ד) אנכי ארד עמך מצרימה, והיתה עמהם שם בגלות, ועלתה עמהם כדכתיב (שמות יד ח) ובני ישראל יוצאים ביד רמה, ששכינה יצאה עמהם עם כל צבאותיה כדכתיב (שם יב מא) יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים, והלכה עמהם ממקום למקום במדבר - עד בואם אל ארץ נושבת (שם טז לה), ואז ישב ונסע מאהל לאהל וממשכן למשכן (ע"פ שמואל ב ז ו; דה"א יז ח) - עד בואה אל בית המקדש, ושם קבעה מקומה 'בסתר המדרגה'. ולא נמצאת שוב שכינה בשום מקום, עד בא ישראל חוצה לארץ, שאז שרתה שכינה בכל מקום, ועם כל זה עיקרה עמנו בארץ ישראל.

^{טו} האומות.

^{טז} חוץ ממקומה. ור"ל לא אירע שהיה משכן שכינה חוץ ממקומה לא על אדם וכו' אלא בזמנא וכו'.

וּבְנֵי דְאֵיהִי בְּגִלוֹתָא – שְׂאָר עַמּוּן אֵית לֹן טִיבּוּ וְשְׁלוֹה יִתִּיר.

⌘ הענין השני · מעלת האומות בגלות שכינה ⌘

להיות אמת" שהצדיקים נשמתם מהקדושה והרשעים נשמתם מהקליפות, הנה אין חלק לקדושה רק האנשים הצדיקים, ואין חלק לקליפה רק האנשים הרשעים.

האמנם נמשך דבר זה מעת בריאת האדם, כי אדם הראשון · נשמה קדושה, ובזהמת הנחש קין · קינא דמסאבותא, והכל נשמה קדושה ותחתיו שת, והיו שתי משפחות - קין שת, זה קדוש וזה רע, זה טהור וטוב, זה טמא ורע. ונמשך עד דור המבול, שביטל הב"ה כל נשמות הקליפות מן העולם, וחזר חם אבי כנען · דאייתי לוטין על עלמא, וחזר לעשות קינא דמסאבותא. ונתקלקל כל הדור במעשה דור הפלגה.

ואז היה רצון לפניו, כיון שגברה הקליפה כל כך בנשמותיה הרעות והטמאות, "יהיו ע' אומות תחת ע' שרים, נשמתן מהחוצה מהקליפות, ויהיה אברהם וזרעו לחלק הקדושה. והתחיל להתנוצץ הקדושה בנשמותיה מעט מעט, וחזר הדבר אל יסוד העולם, וחזר אדם הראשון - חכמה להתגלגל אברהם יצחק ויעקב - חסד גבורה תפארת, ויעקב הוציא י"ב גבולי אלכסון - להיותם מרכבה אל השכינה. ולהיות שעדיין היה תערובת טוב ברע, לצרף הקדושה הוצרך הגלות - גלות מצרים, כדפי"ר בספ"ר בשער השערים (שער יג פרק ג). ובצאתם ממצרים נשלמו הנשמות בקדושתם בשלימות בעולם - ס' רבוא, ואז היה זמן ביטול שליטת הקליפות שנאמר בהם (בראשית לו לא) 'ואלה המלכים אשר מלכו' שקדמו לקדושה. אמנם נתקלקל הדבר במעשה העגל, ונשתברו הלוחות שנאמר בהם (שמות לב טז) 'חרות על הלוחות' - אל תקרי חרות אלא חירות, חירות ממלאך המות, חירות משעבוד מלכיות (שמות רבה מא ז). ועם כל זה נשאר הדבר: סתם עם בני ישראל - נשמות קדושות, וסתם אומות העולם - נשמות טמאות, אלו בני קב"ה ושכינתיה, ואלו בני סמאל ולילית.

והנה בהיות הקדושה גוברת - "מראה פעולותיה בעם בני ישראל, ושאר האומות נכנעים ואין להם חשיבות הן בעצמם, שאין ביניהם חשיבות מלכות, רק ככושיים הללו שאין בהם חשיבות עם כנודע, כך היו כל האומות, לבד אותם המלכים שהכניעו ישראל, שהם: סיחון, עוג, ל"א מלכים, ואל השאר היה מלכות על ידי שרים העליונים, אך לא מלכות חשוב וכבוד. והטעם, כי השרים העליונים לא היה להם שליטה כלל, אמנם היה להם כח העמדת והנהגת האומה

^{י'} כל ענין זה נעתק בחסד לאברהם, עין גנים נהר ח.

^{י"ה} שיהיו.

^{י"ט} אז היא מראה וכו'.

^כ רק.

ההיא, רק לא בכבוד מלכות. ולפיכך אמרו (ברכות נח ע"א) שהרואה מלכי אומות העולם מברך 'ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם' - להיות הכבוד ההוא ניתן להם לשרים ממלכות עליון, אך לא היה לשרים כבוד שליטת מלכות כישראל. והיינו שפירשו רבותינו ז"ל (שם) שאם יזכה יבחין וכו'כא - להיות עיקר שליטת כבוד מלכות לקדושה, והשרים אינם אלא רק שומרים משמרת אומתם בלבד. גם לא ניתן להם רשות לשלוט אלו באלו, אלא היה יחס משמרת השרים על מתכונתם, כל אומה ואומה תחת השר שלה, וכבוד מלכות לא ניתן רק לישראל.

וידעתי כי תשיבני מאבימלך (בראשית כ ב, ועוד), ו'ארבעה מלכים את החמשה' (שם יד ט), והשאר^{כב}. אין זו קושיא, כי הן אמת היו מלכים ודאי, אלא כבוד מלכות לא ניתן להם, דהיינו שליטה וחשיבות אומה כעין מלכים וכבוד מלכות שיש עתה בזמן הגלות. והטעם, כי כבוד מלכות ושליטת העולם היה לישראל, והיינו בזמן שלמה דכתיב ביה (מלכים א ה י) 'ותרב חכמת שלמה', וכבוד מלכות נתן לו ה'כג והיה לו כבוד מלכות על כל האומות כדכתיב (שם פסוק יד בשינוי) 'וכל הארץ שמעו' וגומר. והטעם, להיות הקדושה שולטת - היו השרים נכנעים בלתי יוצאים ממרכז תפקידם, והקדושה היא עיקרית אל ההנהגה העליונה, כן נשמותיה הקדושות והטהורות שהם ישראל - היו עומדים על מעלה רמה וכבוד מלכות ניתן להם.

והנה בהגלות^{כד} שכינה בין האומות, ונכנעה הקדושה אל הקליפה ונתלבשה בלבוש נכרי, ניתן לאומות כבוד מלכות וניטלה מישראל^{כה}, כי הקליפה לבושה מעלמת הקדושה, והיא מגדלת בניה לפי הרצון לפני היוצר לעשות. והגבירה תחלה סנחריב וניתן לו כבוד מלכות והגלה עשרת שבטים, ונקרא סנחריב - שהיה עושה ריב עם שוכן סנה^{כו}, דהיינו כלי הקליפה ונשמותיה הטמאות גוברות. עוד ישראל שקבלו התורה מסיני - חריב, כנודע שהוא הגלה ישראל מעל אדמתו, וכמה רעה על רעה הגיע לישראל על ידו בגלותם בתחלה. וגרם זה להיות שכינה גולה, נזור אחור ימינו מפני אויב (איכה ב ג), וגברה יד הרשעה לסבת ישראל, ונשמות קדושות נפלו לארץ, ונשמות טמאות גוברות, ונטלה גאותן של ישראל וניתנה לאומות העולם (חגיגה ה ע"ב), ונשבר מטה עז שבט מושלים (ע"פ יחזקאל יט יא) הוא מלך בן אפרים.

^{כא} בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם.

^{כב} 'ראשית ממלכתו' של נמרוד (בראשית י י), פרעה (שם יב טו, ועוד), 'ואלה המלכים' (שם לו לא), מלך אדום (במדבר כ יד), מלך ערד (שם כא א).

^{כג} מלכים-א ג יג: וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימך. ובדברי הימים-ב א יב: החכמה והמדע נתון לך ועושר ונכסים וכבוד אתן לך אשר לא היה כן למלכים אשר לפניך ואחריך לא יהיה כן.

^{כד} אוצ"ל: בגלות.

^{כה} חגיגה ה ע"ב: מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם וניתנה לאומות העולם, עיין שם.

^{כו} דברים לג טז: ורצון שוכני סנה. וראה סנהדרין צד ע"א: סנחריב - שסיחתו ריב, עיין שם.

ולזכות חזקיה ניטלה כבוד סנחריב ונתבטלה בקצת, ועמד שבט יהודה על מכונו, ושכינה קצת עדיין 'בסתר המדרגה', עד שקלקלו יהודה וניטלה כבוד מלכי יהודה וניתנה לנבוכד־נאצר והגלה ישראל בבלה, וגלתה שכינה, ואז 'עיני צדקיהו עָזָר' (מלכים-ב כה ז; זהר יתרו פה ע"א) וחשכו מאורי השכינה^כ, וגלו ישראל, ונשמות קדושות השֵׁחַ השפיל לארץ, מפני שאֵמָן נזר אחר ימינה מפני אויב, ולילית הרשעה גוברת בעון בית ישראל, ונשמותיה הטמאות גברו וניתן להם כבוד מלכות.

ומעולם לא עמד כבוד מלכות הקדושה על מכונה אלא בזמן שלמה שאז עמדה לבנה במילואה^כ, וכן השרים היו משועבדים תחת הקדושה, וכבוד מלכות לא ניתן להם. ומעולם לא עמדו ישראל בתכלית הדלות כזמננו זה, וכבוד מלכות ניתן לאומות בעצם והם גוברים ולהם כבוד מלכות מצד אמם לילית הרשעה המגברת הנשמות הטמאות, כיון שישראל ושכינה גָּלָה וְסוּרָה בעצם. ומה גם עתה^כ שנפלה לארץ, 'שחה לעפר נפשנו' (תהלים מד כו) נפשנו ודאי, 'דבקה לארץ בטננו' (שם) בַּטֵּן שהיה עיבורנו ודאי^ל, דהיינו אמנו ששולחה בגלות בפשעינו (ע"פ ישעיה נ א). ואין לך יום שאין בו קללה^{לא} מחבירו (סוטה מח ע"א), ואין לך באומות יום שאין בו כבוד מלכות יותר מחבירו, כשקדושה נופלת - רשעה קמה (מגילה ו ע"א), עד ישרוף וירא ה' משמים, וינקום חלול שמו.

ולזה אמר ובגין דאיהי בגלותא אית לון טיבו ושלוח יתיר, מן הטעם שפירשתי שכשזה נופל זה קם, כי הקדושה עיקר אל ההנהגה, ובהיות הקדושה נכנעת והקליפה גוברת, היא נוטלת עיקר ההנהגה ומגברת בניה כרצונה, וכבוד מלכות ניטל מישראל וניתנה לאומות. והוצרך להאריך רבי אבא בזה, משום דקשיא ליה למאי דבעי לפרושי שאין נבואה בחוצה לארץ, שהרי^כ נבואה ליחזקאל וחגי זכריה ומלאכי בבל, לזה הקדים דרוש זה לרפואה.

^כ הנקראת 'צדק'. וראה אור יקר פ' פקודי (כרך יא, עמ' שז): שכמו שהיו מוסיפין ישראל חטא על פשע ופשע על פשע, כך היה מתפשט ויורד הבית מדרגה אחר מדרגה ויורדים מרום המעלה הזו עד הגיעם אל תכלית החשך, כאומרו: ואת עיני צדקיהו עור, הרי זה מן הקצה אל הקצה, משלמות מלך שהשלום שלו (שלמה) - אל צדקיהו דהיינו צדק י"ו עָזָר והחשיך המקורות האלו. והעד ארבעה עשר מלכים, ארבעה עשר עתות הלכנה שירדה מדרגה אחר מדרגה כדפי' בפרשת אחרי מות סימן ד (כרך יג, עמ' ט-יא).

^{כב} שמות רבה טו כ; זהר יתרו פה ע"א.

^{כג} אולי רמז לגירוש ספרד והפצת קהליה בארצות הגויים.

^ל ישעיה מז ג: העמוסים מני בטן הנשואים מני רחם. וראה זהר ח"א יג ע"א.

^{לא} יותר מחבירו. בכת"י מודנה נוספה כאן תיבת: מרובה, ע"פ לשון הגמרא שם מט ע"א: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו.

^{לב} היתה.

תָּא חֲזִי, בְּזִמְנָא דִּישְׂרָאֵל שְׂרָאן עַל אֶרְעָא קְדִישָׁא, כּוֹלָא הוּא מִתְתַּקֵּן בְּדָקָא יָאוּת, וְכוּרְסִיָּא שְׁלִים עַל־יְהוּ.

⌘ הענין השלישי - תיקון הקדושה וכל מדרגותיה בישיבת ישראל בארץ ⌘

אין ספק שחלק הב"ה העולם הזה התחתון לאומות, והעד על זה אומרו 'כי לבני לוט נתתי את ער ירושה' (דברים ב ט), 'כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר' (שם פסוק ח), וכיוצא, מורה שחלק הב"ה לאומות העולם מקום ישיבתו, וכן יהיה ארץ ישראל לישראל. ואין ספק שלא היה ענין זה על צד המקרה וההזדמן, אלא כל חלק וחלק מהארץ - ניתן לאומה המתייחסת אל החלק ההוא, וזהו שאמר ⁷ 'כי לבני לוט נתתי את ער ירושה' - ממש מתייחס לבני לוט הוא ער, וכן לעשו - הר שעיר, וכן פירשו רבותינו ז"ל (ב"ר סג יב): 'הוא אדום' (בראשית לו ח ועוד) וארצו אדומה, מורה שממש יחס הארץ עם האומה השוכנת בה. והטעם, כי השר השולט על האומה גם כן יש לו יחס להשפיע בחלק הארץ ההיא, וכן הנשמות ההם הטמאות הם מחלק הקליפה המתייחסת לאותו עפר ארץ העמים הטמא. בענין שהם ג' יחסים; יחס האומה, יחס הארץ, ויחס השר הנשמות ובהשגחה ^{לג}.

וכן ענין זה ממש לישראל, בארץ ישראל, ונשמתם ותורתם ואלהותם; כי ארץ ישראל הוא עפר קדוש, והעם היושב בה עם קדוש, ונשמתם קדושה, ותורתם קדושה, ואלהיהם קדוש - שהוא השר על ישראל.

ולא זו בלבד, אלא כמו שהתורה אין לה יחס ברוב מצותיה עם שאר ארצות, כך אין לה לארץ ישראל יחס ⁸ עם שאר התורות והחוקים הרעים אשר לאומות, ולזה אמר (ויקרא יח כו-כח) 'ולא תעשו מכל התועבות האלה וגומ' 'כי את כל התועבות האלה עשו' וגומ' 'ותטמא הארץ', 'ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה' ^{יד} וכו'. הנה שהתורה הקדושה וארץ ישראל יש להם יחס יחד, וכן יש לישראל ⁹ יחס עם הארץ בלי ספק.

ולא זו בלבד, אלא אפילו המצות שאינם תלויות בארץ - אין עשייתם בחוצה לארץ כעשייתם בארץ ישראל. כי בארץ ישראל חשובות יותר ויותר, להיות יחס לישראל עם הארץ, ולא בשביל התורה לבד - אלא גם בשביל יחס נשמתם. דאי לא תימא הכי, אלא שהיחס היא מפני התורה לבד ומצותיה, למה באה הנבואה לחלק ארץ ישראל ^{לה} לי"ב שבטים ולא הניח ארץ

^{לז} כל ענין זה הובא בחדש לאברהם מעין שלישי נהר ז, ומשם בטוב הארץ חלק א. ושם הוסיף המחבר מהר"ן שפירא: וזה סוד 'לשמרך מאש' ה' זרה מנכריה' (משלי ב טז) אותיות א'ומה ש'ר ה'ארץ, שכל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודה זרה (כתובות קי ע"ב).

^{לח} כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם.

^{לה} לעתיד.

ישראל כמו שנחלקה בימי יהושוע, והעד על זה יחזקאל הנביא (מז יג ואילך¹⁷). אלא ודאי להיות שלא היה קדושת ארץ ישראל בימי יהושוע כראוי מפני שנתקלקלה שלא נשלמה שכינה על מתכונתה עם י"ב שבטים בתוכה מפני ראובן וגד וחצי שבט מנשה שלא נכנסו, באה הנבואה לפרש שבפעם הזאת שתהיה שכינה על מכוונה, ומשפט הים לעמוד על י"ב בקר (מלכים-א ז כה) - שהם י"ב שבטי ישראל (זוהר ויחי רמא ע"א), והם סוד י"ב גבולי אלכסון המשפיעים ממזרח שהוא תפארת - למערב שהיא מלכות - י"ב, ששה מהם ימיניים וששה שמאליים, לכך הם י"ב שבטים חלק כל אחד ואחד נוטל מפאת קדימה עד פאת ימה¹⁸ דהיינו ממזרח ועד המערב, והם ששה לדרום וששה לצפון, כי הדרום ימין חסד, והצפון שמאל גבורה, ובזה נשלמה שכינה ונתקשטה בכל י"ב שבטים להיותה שלימה. ויחס כל שבט ושבט בגבול אחד, ולפי יחס השבט כן משכנו במה שהוא נגדי לגבול אשר משם אצילות נשמות אותו השבט כדי שיהיה שופע עליו, ובזה התפארת משפעת לשכינה כי"ב גבולים, וכן המצות הנעשים בארץ עולים ומקשטים כל גבול וגבול בסוד נשמות כל שבט ושבט. בענין ששלמות הנשמות בחלקם בארץ, ושלמות הארץ בחלק הנשמות המגיע אליה נגדייות אל מציאותה.

והענין, כי כמו שנקודת ציון היא נקודה שממנה הושתת העולם כנודע (יומא נד ע"ב), היא נקודה מתייחסת אל השכינה נקודה אמצעית, נקודת ציון. כן שאר חלקי הארץ הם חלקים מתייחסים אל השכינה בסוד י"ב גבוליה המתפשטים מהנקודה האמצעית, והיינו סוד מדות הארץ הנזכרים בפ' יחזקאל¹⁹, 'והמקדש בתוכו', וישראל נחסים תחת שולי כנפיה המוטות מלא רוחב הארץ. וכמו ששכינה אינה בשלימות בעוד שמקום בית המקדש אינו בשלימותו ועל מכונו, כן שכינה אינה בשלימות כאשר ארץ ישראל אינה בשלימות גבולה שהוא מנחל מצרים ועד הנהר הגדול נהר פרת (ע"פ בראשית טו יח) וישראל שוכנים כל אחד ואחד בחלק המגיע לו כפי גורלו האמתי הנגדי אל גבולו. ולזה לא תמצא שישראל על שלימותם ושכינה על שלימותה אלא בפעם הזאת בע"ה שכל ישראל יכנסו בה, ויהיו כולם ממלאים את כולה, והיינו שלימותה האמתי.

ואז תתקן שכינה שהיא העומדת עם²⁰ י"ב בקר, ונתתקנו החיות שהם בעלות י"ב פנים נגדיים לי"ב בקר הנזכרים. ותתקן כסא הכבוד שאינה על שלימותה, כי אחר שהשכינה שהיא למעלה ממנה והחיות שהם למטה ממנה אינם על תיקונם, ממילא משתמע שהיא עצמה אינה על שלימותה. ותתקן ארץ ישראל עצמה, שתתקן ארץ ישראל היא על ידי השכינה

¹⁷ כה אמר ה' אלקים, זה גבול אשר תתנחלו את הארץ לשני עשר שבטי ישראל יוסף חבליים. ונחלתם אותה איש כאחיו אשר נשאתי את ידי לתתה לאבותיכם, ונפלה הארץ הזאת לכם בנחלה. וזה גבול הארץ וכו'.

וראה שם בהמשך שנחלקת הארץ לרצועות 'מפאת קדים עד פאת ימה' וכל שבט נוחל אחת מהן.

¹⁸ מח ח.

¹⁹ צ"ל: על.

שהיא שורה ועל ידי החוקים, ואחר ששכינה לא שרתה בה כראוי - גם ארץ ישראל אינה מתקנת על שלימותה. ועוד יתוקנו ישראל עצמם שיהיו כולם יחד בארץ ישראל, שאז שלימות השבטים גדול בהיותם כולם נכללים כל אחד מי"ב שבטים ברוחניותם בנשמתם ככולם בסוד הצירוף, כדפי' בחלק שיעור קומה שער [].

וזהו שרצה רבי אבא באומרו תא חזי בזמנא דישאל שראן על ארעא קדישא כולא הוה מתתקן כדקא יאות - מפני יחס הארץ עם ישראל כדפי'. וכורסייא שלים עלייהו - מפני יחס הכסא עם י"ב שבטים. ועם היות שלא היו על צד העתיד^{לט}, עם כל זה היו על השלימות היותר נבחר שאפשר.

ואולם יש לדקדק באומרו כולא הוה מתתקן כדקא יאות, כי זה מורה שהיו על השלימות העצמי, ואינו, שהרי היו חסרים ב' דברים גדולים, האחד, שלא כבשו כל הארץ מנחלה מצרים^מ ועד הנהר הגדול נהר פרת^{מא}. הב', שלא נכנסו כל ישראל לארץ. והאחר קלקלו ישראל דהיינו בני ראובן ובני גד, וקשה לי כי למה הסכימה שכינה עמהם. הב' הב"ה בעצמו אמרה באומרו בפרשת ויהי עקב (דברים ז כב) 'ונשל ה' אלהי'ך את הגוים האל מפניך מעט מעט, לא תוכל כלותם מהר פן תרבה [עליך חית השדה]', ואין לומר שלא אמר ענין זה אלא עד שהם קלקלו בענין בני גד ובני ראובן, שהרי בפרשת משפטים (שמות כג כט-ל) כתיב 'לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה, מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ'.

ולפרש ענין זה על מתכונתו צריכים אנו לומר כי השכינה לה ב' בחינות; האחד, היות לבנה במילואה, שעל זה נאמר (ישעיה ל כו) והיה אור הלבנה כאור החמה, כי מעלה זו לא נשלמה אפילו בימי שלמה. עם היות שאנו אומרים (שמות רבה טו כ; וזה יתרו פה ע"א) שעמדה לבנה במילואה, הן אמת עמדה לבנה על מילוי אורה, אבל לא 'כאור החמה' שהוא תוספת גדול. הב', הוה היות לבנה פגומה, והיא מציאותה למטה. והנה בהיותה בבחינה זו אין לה י"ב גבולים, כי י"ב גבולים הם סוד החמה - י"ב היות^{מב} שבשם יהו"ה, וכאשר המלכות תעלה לידי מדה זו - אין שעבוד מלכיות ואין מיתה, והיינו סוד לוחות ראשונות^{מג}, ואז היה ראוי שיכנסו כל י"ב שבטים בארץ ישראל לשלימות י"ב גבוליה, אמנם ענין זה נפגם על ידי מעשה העגל ומיתה

^{לט} כמו שיהיו לעתיד.

^מ ע"פ במדבר לד ה, ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים.

^{מא} מלה"כ בראשית טו יח.

^{מב} צירופים.

^{מג} ע"ז ה' ע"א: לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן וכו', רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן.

משה רבינו ע"ה החוצה כדפירשו בתיקונים בארוכה. וכשראו בני ראובן ובני גד מיתת משה רבינו ע"ה, ידעו שלא יהיה לבנה במילואה, ולפיכך תרגם יונתן^{מז} בפסוק (במדבר לב ג-ד) 'עטרות' וכו' - 'וקבורתא דמשה', כי ראו קבורת משה חוצה, והם כווננו להורות כי קדושת עשר ספירות החוצה, וזהו שרמז 'עטרות' שהוא בסוד הכתר, 'ודיבון' וכו', עד 'ובעון' שהוא היסוד, ואחר כך המלכות - 'הארץ אשר הכה ה'', להורות כי קדושה החוצה. וזה רמזו בסוף הדברים באומרם (פסוק יט) 'כי באה נחלתנו אלינו מעבר לירדן'^{מח} מזרחה, כי זריחת החמה שהיא משה היה מעבר לירדן החוצה. וכשבא משה רבינו ע"ה לימלך בשכינה, הוסיפה חצי מטה מנשה^{מז}, נשאר 'תשעת המטות'^{מז} נגד תשע ספירות, 'וחצי המטה' נגד הלבנה הפרוסה לחצי, ולאילו נחלקה הארץ. ולזה, לפי היות ענין המלכות בימים אלו לבנה פרוצה, ולא נכנס משה רבינו ע"ה לארץ, אמרה תורה 'מעט מעט אגרשנו מפניך', כי לא תהיה כיבוש הארץ בבת אחת מפני שאין לבנה במילואה ועדיין החיצונים שולטים, וזהו שאמר 'פן תרבה עליך חית השדה' דהיינו כאומרו (בראשית לו כ לג) 'חיה רעה אכלתהו' שהיא הקליפה. ולפי מציאות הענין היו כראוי, וזהו שאמר 'עד אשר תפרה' ותעשה מרכבה אל השכינה כפי בחינתה, וזהו שאמר 'ונחלת את הארץ'. אמנם לעתיד שיהיה לבנה במילואה, ואור הלבנה כאור החמה, יהיה יחס הארץ במחלקותיה בדרך אחר, ויתבטלו החלוקות הקודמות. ותחלק הארץ בגורל אחר כמו שבאה בנבואת יחזקאל, כי החלוקה הקודמת היה כפי מה שחייבה הגורל לפי מציאותו אז.

וידעתי כי הדרוש הזה רחב מאד, יתרחב במקום אחר ב"ה^{מח}.

^{מז} בדפוסים הוא גם בתרגום אונקלוס, אך ראה ברכות ח ע"ב: ואפילו עטרות ודיבון, משמע שאין תרגום אונקלוס לפסוק זה, וכברש"י ותוס' ותלמידי רבינו יונה שם: שאין לו תרגום אונקלוס אלא תרגום ירושלמי שזהו 'מכללתא ומלבשתא'. וברא"ש כתב שיש ספרים שכתוב בהן תרגום, וראה לשון הטור או"ח סי' רפה. ובספר יוסף אומץ (סי' תקנט): ובחומשים שלנו נדפס, קבלתי וכו' שאינו רק תרגום ירושלמי, מאחר שאין תרגום אונקלוס קבעו הסופרים תרגום ירושלמי. (ואכן ראה שם בפסוק לח שלא תרגם אונקלוס מאומה, אלא רק בתרגום יונתן).

^{מח} בפסוק: הירדן.

^{מו} עי' ירושלמי ביכורים פ"א ה"ח, וראה רמב"ן בפסוק לג.

^{מז} במדבר לד יג: אשר צוה ה' לתת לתשעת המטות וחצי המטה.

^{מח} ראה בדברי רבינו בפרשת ויקרא (אור יקר כרך יב, עמ' מא; סי' ז סוף החלק השלישי): מעולם לא נשלמה שכינה בא"י מפני ראובן וגד וחצי שבט מנשה שנשארו חוצה ובהכרח ניצוץ שכינה חוצה עמהם, והיינו סוד מראה המזבח שבנו (יהושע כב י), ולא כן לעתיד, אלא י"ב שבטים כולם מיוחדים בא"י כנודע. עכ"ל. ובתקוני זוהר (כרך א עמ' קנא): אמנם בחינת י' לא נתקנה מפני שאינה מתקשט ומתכוננת אלא דווקא בסוד תיקוני ישראל היות י"ב שבטים כולם יחד בא"י וכניסת מרע"ה לארץ ולוחות ראשונות שעתידין ליתקן כדכתיב מחצתי ואני ארפא, ואז יהיו תיקוניה בסוד חרות על הלוחות חירות ממלאך המות ויתחדש תורה לישראל ויהיה לנו בית המקדש עליון מבניינו של הקב"ה וכו'. ולזה כשכל ישראל נכנסים לארץ אין תיקון המקדש כתיקון הקודם, וכמה חידושין יתחדשו בישיבתן בארץ כדמפרש הנביא יחזקאל, ויש חידושים גדולים בבניין מקדשה כדמפרש בההוא עובדא דינוקי בפ' בלק. עכ"ל. וראה עוד שם עמ' רכ-

וְעַבְדֵי פוֹלְחָנָא, וּבְקַע אֲוִירִין דְּעִלְמָא, וְסָלִיק הָהוּא פּוֹלְחָנָא לְעִילָא
לְאַתְרֵיהּ, בְּגִין דְּאַרְעָא לֹא אֶתְתַּקְנַת לְפוֹלְחָנָא אֱלָא לְיִשְׂרָאֵל
בְּלִחוּדֵיהּ.

⌘ הענין הרביעי . הוא יחס העבודה; עבודת בית המקדש אינה אלא עם ישראל וארץ ישראל ⌘

והענין, כי העבודה לה ג' יחסים; האחד יחס המקום, הב' יחס העבודה, הג' יחס העובד.
ובהיות לה ג' יחסים אלו תהיה פעולה שלימה, סגולתה יהיה לעלות מעלה, ליחד הספירות
ולקשרם ממעלה למטה עילה בעלול, ולמשוך הרצון דרך מדרגות הסולם - בכל העולמות עד
התחתונים.

והנה בדרך עלייתה, פירשה תורה (ויקרא א יג, ועוד) אִשָּׁה רֵיחַ נְחוּחַ לָהּ, ופירשו בזהר שיר
השירים (סימן יג, אור יקר כרך יז עמ' עג) אִשָּׁה הוא כלל כל הנמצאים הנפרדים הנקשרים במלכות,
ועולה דרך כל אלו עד המלכות וקושר הכל, ואחר כך עולה אל התפארת והיינו ריח, ואחר
כך עולה אל הבינה והיינו נחוח, ואחר כך אל החכמה והיינו לָהּ, ומשם מושך למטה השפע.
ולהיות לה כח העליה הזאת, ונודע שכל עליה מעלול לעילה - אל הדבר הגשמי - קשה
למאד^{מט}, כי ימצאו כמה מונעים, כמה מקטרגים. וזמירות התפלה יוכיחו, כי 'תפלות כנגד
תמידים' תקנום' הוצרכו אנשי כנסת הגדולה לתקן ענין הזמירות כדי לזמור ולכרות כל
המונעים. וכן כל דבר שבקדושה, ימצא אל עלייתה ממטה למעלה כמה וכמה מונעים, זולתי
התורה והמצוה סתם.

אמנם שָׁאֵל¹¹ התפלה כמה וכמה מנגדים, מפני שהוא דבר גורם הייחוד, ויש תובעים לאין
תכלית. ולזה צריך שימצא בתפלה גם כן ג' דברים; האחד, יחס המתפלל, שיהיה אדם הגון
וראוי שלא יערערו עליו ותפלתו מקובלת ונשמעת. הב', יחס התפלה, שתהיה תפלה
מסודרת כראוי וכשורה, כעין תיקון אנשי כנסת הגדולה, שהם - על ידי רוח הקדש המסכמת
עמהם - בנו תיבות התפלה במספר במשקל כפי הראוי והצריך, ולזה אמרו (ברכות מ ע"ב) כל

רכא, ובארוכה באור יקר כרך יז עמ' מח.
^{מט} ר"ל לגשמי קשה לעלות לעלתו.
¹¹ שבהם כתיב 'אשה ריח נחוח לה'.

המשנה ממטבע וכו'²¹. הג', יחס המקום, כמה תנאים צריך, יש מהם מקום פוסל התפלה ממש²², ויש מהם למצוה מן המוכחר²³. וכל זה תיקונים כדי שתעלה התפלה ותקובל כראוי.

ועל דרך זה ממש העבודה לה ג' יחסים כדי שלא ימצא אליה שום מונע בעלייתה;

האחד, יחס העובד בעצמו, ונחלק ענין זה לג' חלקים - והם כהנים לויים ישראל, הכהנים - על ידי העבודה בעצמה. לויים בשירם וזמרם, שהוא סיוע גדול לעבודה למתק הדין ולכרות ולכסוח כל מערערים. וישראל במעמדיהם, לעמוד על קרבנם בתפלה ווידוי, כדי שאותה העבודה יגרום הכפרה והטהרה והקדושה הראויה וביטול הקלי'. וכפי ענין הקליפה המתחדשת - כך היו הם מכוונים בתפלתם, כדפירשו רבותינו ז"ל (תענית כו ע"ב) ביום פלוני היו מתענים על דבר כך, וביום פלוני על דבר כך, וכן מידי יום ביום.

הב', יחס העבודה בעצמה. ונודע היות תיקוני העבודה רבים מספור, רובם לעכב - שאם שינה פסל, ומיעוטם למצוה מן המוכחר. וכבר הארכתי בעניינם בחלק תפלה למשה (שער שני) בפרשת הקרבנות, ובפרשת ויקרא מהזוהר (אור יקר כרך יב עמ' קב ולהלן), ובסדר עבודת יום הכפורים בחלק התפלה הנזכר, ואין ראוי להאריך בהם הנה.

הג', ביחס המקום, הוא ארץ ישראל כולה מקדם כשהותרו הבמות, אמנם עכ"ז, לצורך שעה היתה כל ארץ ישראל מוכנת לכך כגון מעשה אליהו אפילו אחר שנאסרו הבמות, ולקביעות - היה המקום ההוא, הוא בית המקדש.

אמנם קודם שניתנה תורה, ואף אחר שניתנה היה אחד מבני נח עושה במה ומקריב קרבן לגבוה והיה לו לרצון. אמנם אחר שניתנה תורה ונתקרב ישראל לעבודה ונתייחסו כהנים לויים וישראל, ונכנסו לארץ ונתייחסו ארץ ישראל לעבודה והעבודה לארץ ישראל, ואף אם יהיה בן נח מקריב קרבן לשמים - לא לרצון יחשב לו אלא אדרבה לעון, וכן אם ישראל יקריב קרבן חוץ מארץ ישראל - לא לרצון יחשב לו, עד שימצאו שם ג' יחסים אלו, יחס הארץ הוא יחס המקום שאמרנו, ויחס העובד הוא ישראל במחלקותם כדפי', ויחס העבודה כראוי, ואם לא - לא לרצון יהיה.

והטעם לזה, להיות המונעים רבים המעכבים עליית הקרבן, ולא ימצא מקום פנוי לעלות העבודה בלתי מונע אלא בארץ ישראל, להיות אויר חוצה לארץ טמא, כדפירשו רז"ל (נזיר יט סו"ב) אויר ארץ העמים שהוא מטמא, להיות האויר ההוא אויר הקליפה מלא גלולים רבים,

²¹ כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות - לא יצא ידי חובתו.

²² עי' שו"ע או"ח סי' עו, סי' צ סעיף כו.

²³ עי' שם סי' צ, צד.

וכמה כחות בלתי טהורים מכינים עצמם להיותם מחבת ברזל^{יד} למנוע מעבור התפלה כלל או העבודה ההיא, ופעמים ניתן להם רשות. ומה גם עתה העבודה החצונית שהיא פסולה, מקבלים אותה החצונים ההם והם אווזים בה וגורמין על ידה כמה רעות, דבר לא ישוער. אמנם אויר ארץ ישראל טהור, בהיות מסכים עם המקום שהוא אויר ארץ ישראל יחס העבודה ויחס העובד - הנה האויר ההוא הטהור אדרבה מכין עצמו ונותן ידים מבין לסדרות הטהורים ההם הממלאים האויר ההוא הטהור, והם הנכללים בכלל **אשה שפירשתי**, והם נקשרים ועולים ומקשרים^{יז}, והיינו בקיעת האויר לעלות העבודה שארץ ישראל מסכמת בו ומכילה עצמה. ואין ענין זה נמצא לשום עבודה שיעבדו האומות אפילו לשם, רק לישראל לבדם, מפני יחס ארץ ישראל עם נשמתן של ישראל ועם העבודה בסגולותיה בהיותה נעבדת בתנאיה. ולא לחנם אמרו (אבות פ"א מ"ב) שהעולם עומד על העבודה, מטעם יחס זה.

וזה רצה הנה רבי אבא באומרו **ועבדי פולחנא ובקע אוירין דעלמא וסליק ההוא פולחנא לעילא לאתריה**. והנה אומרו **בקע אוירין** היינו הידים הניתן לעבודה לעלות במציאות אויר ארץ ישראל הטהור והקדוש, לעלות **לעילא לאתריה** - הוא סוד עלייתה לקשור סוד 'אשה ריח נחוח לה' שפירשנו. ובקיעת האויר - הוא הכנת ארץ ישראל לעבודה לישראל לבד מה שלא עשתה כן לכל גוי, וז"ש **בגין דארעא לא אתתקנת לפולחנא אלא לישראל בלחודייהו מפני היחס הנזכר, אמנם השאר נבדלים החוצה כדפי**.

⌘ הענין החמישי - הוא בשלימות העבודה, ותועלותיה במדרגות העליונות וקשרם ⌘

אין ספק שבעבודה יוכלו כל מיני ייחודים שבעולם, עד שבעלייתה נקשרים כל המדרגות אפילו הנפרדים שהם למטה ממלכות - דהיינו מהיכל לבנת הספיר ולמעלה, כולם יוקשרו זה בזה וזה בזה ממטה למעלה, עד יעלה דרך מדרגות הסולם לקשרו^{יח} המעלות הרוחניות ההיכלות אלו בתוך אלו, וכולם בתוך הכסא, והכסאות אלו בתוך אלו, וכולם בתוך המלכות,

^{יד} יחזקאל ד ג.

^{יז} 'אך זאת אני מודיעך והשם יהיה בעזרך לנוכח ה' דרכך ואל יליוז, ובפרט בארץ הקדושה בעת תפלתך ולימודך וכל דיבור ודיבור ומוצא שפתיך, תכוין לייחד שם, כי בכל אות ואות יש עולמות נשמות ואלהות ועולים ומתקשרים ומ[ת]ייחדים זה עם זה וכו' ומתייחדים יחוד אמיתי באלהות'. (לשון הבעל שם טוב באגרת הקודש הנדפסת בסוף ספר בן פורת יוסף).

^{יח} בנדפס תוקן: לקשור. ואוצ"ל: ויקשרו.

והספירות אלו בתוך אלו, וכולם בחכמה, וזהו פירוש אֵשֶׁה רֵיחַ נְחוּמָה לָהּ' (ראה לעיל ריש ענין ד). ולא שממש יעלו כולם ויתבטל העולם ממציאותו, אלא מציאות רוחניותם בדקות, יעלה המסוכב אל הסבה, ושם בחכמה יעלה ריח בסוד המוח, ומשם יוקשרו ויהנו מאור מציאות דקותם קודם אצילותם ובריאתם ויצירתם, ויתפשטו מלאים זיו וזוהר, ויתפשט אור החכמה עמהם ויאירו כרגע, ויהיו הפנים כולם מאירים, ואורם מתפשט מאלו לאלו עד המדרגה האחרונה התחתונה מכולם, שהיא עד הארץ הלזו.

וימשך מקשר וייחוד זה תועלת רב; הא', הוא כפרת כל עון וכל פגם, ומטעם זה אמרו (תנחומא פנחס יג, במדב"ר כא כא) מעולם לא לן אדם בירושלם וכו'¹², מטעם כי הפגם הוא המנע האור במדות העליונות והיות הפירוד במקום הנרמז במצוה ההוא או העבירה ההיא, ובהיות מסגולות העבודה לקשור לייחד הכל, אין ספק שהפגם ההוא תרד. אם חזר בתשובה כראוי - יושפע הפגם ההוא במצולות ים (זוהר אמור קא ע"ב, ועוד¹³), כדכתיב (מיכה ז יט) 'ותשליך במצולות ים כל חטאתם'. ואם לא שב ולא נתחרט - אז יושפע עליו העונש עד שיטהר מכל וכל וישוב כראוי, ולעולם מדות עליונות נטהרות ונתקנות.

ובזה ימשך, כי החצונית שהיא הקליפה אין לה אחיזה במלכות, מטעם שאין להם אחיזה אלא כזוכים בכשר הנגע, והם 'זוכי מות' (קהלת י א) ודאי, שמציאותם מן המות. ובהיותם אוחזים על ידי הפגם והפרצה במלכות, להיותם אומרים כי למה יהיה היחוד והרי עשו כך וכך, ועד שאתה משפיע טובה לישראל - ישפיעו להם חלקם ואחיזתם על ידי הפגם ההוא, אז 'זוכי מות יבאיש' למעלה ודאי, 'יביע שמן רוקח' (שם) ודאי, השפע הטוב שבמלכות ישפיעוהו לצד המות ולצד החוץ אליהם, ובזה כשישלטו בה - אז ינקו ויקחו השמן הטוב ההוא ויבאישוהו בזהמתן ויטמאו המקדש.

ובהיות שהעבודה גורם טהרת הקליפות והפגם, הנה שאין להם אחיזה כלל, כי על ידי טהרת הפגם ההוא מהאדם ההוא על אחד מהשני דרכים הנזכרים, או בתשובתו ואז ניתן לחצונים, או במשובתו וניתן לו עונשו, סוף סוף פגם ופרצה לא ימצא למעלה, ואין להם אחיזה בקדושה, ויבדלו החוצה, וקדושים מתייחדים, והפנים מאירים אלו באלו עד המדרגה התחתונה. ואז ימצא שליטת אין סוף והארתו בעשר ספירן דאצילות, ובעשר ספירן דבריאה, ובעשר כתות דמלאכין, ובעשר גלגלי רקיעא¹⁴, ויושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים (ע"ז ג ע"ב), והעולמות כולם בשמחה.

¹² ועבירה בידו.

¹³ ועי' תומר דבורה פרק א, המדה התשיעית.

¹⁴ לשון תקו"ז ג ע"ב.

וּבְגִין כִּדְ שְׂאָר עֲמִין הוּוּ מְתַרְחֵקִין, דְּלֹא הוּוּ שְׁלִטִין בְּהַשְׁתָּא, בְּגִין
דְּלֹא אֲתִנּוּ אֶלָּא מִתְמַצִּית.

⌘ הענין הששי - הוא איך על ידי שלימות העבודה הנזכרת הוא השפלת האומות וביטול שליטתם ⌘

הענין הוא^פ, במה שנרמז במקומות רבים כי בהיות ישראל ראויים הם נזונים מן השבח, ובהיותם בלתי ראויים הם נזונים מן התמצית, וענין שבה ותמצית זה, ראוי שיתבאר. וענינו יובן, במה שנודע היות העולם הזה כולל שתי מערכות עליונות; קדושים וטמאים. כיצד, הבעלי חיים הטהורים - בריאתם מן הקדושה, והמלאכים השולטים עליהם הם מלאכים קדושים. והבעלי חיים הטמאים - בריאתם מן הטומאה, והמלאכים השולטים עליהם הם מלאכים טמאים מן הקליפה. וכן נראה מן הגמרא במסכת חולין (מ"ע"א) באומרם השוחט לשם הרים וכו' לשם שלשול קטן וכו', ומפרש בגמרא לא קשיא כאן לשם הר, כאן לשם גדא דהר, וכן שלשול קטן, פירושו גדא דשלשול קטן. מורה בפירוש, היות אפילו על שלשול קטן מזל ומלאך ממונה עליו לזונו. ואפילו יתושין או יבחושיין ונחשים ועקרבים ובריות מזיקות, כולם יש להם מזל ומלאך ממונה^{יב} עליהם. אלא שהבריות המזיקות - המלאך הממונה עליהם הוא חצוני רע ומזיק יותר, ולפיכך בביטול הקליפה וההזק מן העולם כתיב (ישעיה י"א ו) 'וגר זאב עם כבש', וכתוב (שם פסוק ח) 'ושעשע יונק על חור פתן' וכו'.

האמנם הב"ה 'יושב וזן מקרני ראמים' שהיא הבריה היותר גדולה שבעולם, 'ועד ביצי כנים' שהיא הבריה היותר קלה שבעולם המזיקה, והא כיצד, שהוא משפיע במזלם הוא מלאכם הממונה עליהם, והב"ה משפיע ממלאך טוב ועד מלאך רע, שאין קיום והעמדה לשום בריה בעולם - חצוני או פנימי - זולתו. והא כיצד, העולם הזה משכן לשניהם כדפי', לרעים ולטובים, ישראל קדושים ונזונים מדברים טהורים וקדושים, ואומות העולם טמאים ונזונים מדברים טמאים, לכך אוכלים השרץ והעכבר והבריות הטמאות. ומטעם זה הטמא מזיק לישראל, ואם יאכל חלב - יכרת, והגוי אוכלו לעולם ומאריך ימיו, ואדרבה זה קיומו. והטעם, שישאל קדוש והוא מצד הקדושה ואי אפשר לעולם^{קא} הקדושה לזון ולהתפרנס משפע הטמא כלל ועיקר, ולכך ישראל שהוא קדוש - אם ישלח ידו לדברים הפגומים, אף אם תרופיים לאומות העולם - יאריך בחולייו וימות. וזה טעם שאין מתרפאין מן האמגושי כדאיתא במסכת עבודה זרה (כו"א ואילך), וכן אין מתרפאין מעצי אשרה (פסחים כ"א ע"א), מפני שעם היותם בנסיון תרופה לאומות העולם, כיון שהדבר תלוי בעבודה זרה - בלי ספק הוא סם ממית לישראל.

^פ כל ענין זה נעתק בחסד לאברהם, עין גנים נהר ט.

^{קא} שהקדושה תיזון ותתפרנס וכו'.

ומטעם זה יושכל עתה, כי בלי ספק, חלק השפע המותר הטמא הנשפע לאומות העולם שהוא חלק הקליפות, אין הקדושים שולחים שם יד כלל לעולם, מפני שיטמאו ויהיה להם סם ממית, ולפיכך מותר שפעם, שהוא שפע המותר ותמצית שפע הקדוש כאשר עוד אבאר, אין ממנו מזון לפנימיים כלל ועיקר חס ושלום. האמנם מזון הפנימיים מהדם הצלול, הוא השפע הטהור והקדוש הנשפע לקדושים.

וענין שפע הזה בא דרך ב' מקומות; הקדוש והטהור נשפע דרך פתח היכל לבנת הספיר, והוא ניתן משם על ידי טהריאל המלאך לכל המלאכים הממונים על מערכות העולם, הבעלי חיים והנשמות, הכל כפי צורכם, ומשם נזונים הכל. והשפע המותר שהוא הראוי אל הטמאים, נעשה לו דרך יושפע בתוך ד' חיות על ידי נהר דינור הנעשה מזיעתן של חיות, ולו ידים לצאת משם מהיכל הרצון ולהיותו נמשך בדרך בפני עצמו. וכמו שהם 'ברכות לראש צדיק' (משלי י, ז, זחר ח"א קסב ע"א) כן אלו 'על ראש רשעים יחול' (ירמיה כג יט), ומשם נשפע להם התמצית והזיעה ההיא, שהוא התמצית והטומאה הנעשה בשפע מצד המשכתו והתהפכו מענין לענין. כמו הפת לחם שמצד התהפכו לדם המזוני תעשה ממנו המותר הפגום, כן למעלה, מצד התהפכות השפע לקבלת התחתונים נעשה מותר. וכמו שבאדם התחתון יש לו מעבר יעבור המותר לצד האחורים, כן באדם העליון יש דרך יושפע המותר ההוא באחורים לחצונים.

וזוהו סוד אשר שהיא בינה, יצר את האדם ת"ת, בחכמה ודאי, מכח החכמה. וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים, מהם להשפיע לקדושים, מהם להשפיע לחצונים. וגלוי וידוע לפני כסא כבודך שהוא מקום קבלת השפע, שאם יסתם אחד מהם שלא יושפע בו דרך המותר ההוא לחצונים, או אם יפתח אחד מהם מאותם שהם קדושים יפתח לחצונים, או מאותם חצונים יפתח לקדושים, אי אפשר להתקיים כל התחתונים. ולא זו בלבד, אלא אפילו המלכות הנקראת שעה אחת. בענין שראשונה נזונים הקדושים מהצלול שבשפע, והפרש והמותר הוא מזון החצונים.

ולעמוד על תוכן דברינו אלה בענין המותר, צריך עיון כמה שפירשנו בספ"ר בענין הקליפות בשער התמורות (שכר כה, פרק א), עיין שם²⁰.

והנה הטמאים, אם יזונו מהשפע הצלול, לא ימותו הם בזה, אלא אדרבה יתקיימו יותר, ולכך הבשר הטהור אינו סם המות לנשמת הגוי כמו שהוא הטמא לנשמת ישראל. ומטעם זה הקליפות לעת כזו נוטלים כל השפע, כאשר עוד נבאר.

²⁰ הנה סערת ה' חמה יצאה, וסער מתחולל, על ראש רשעים יחול.

²¹ וראה בספר 'כתבי וחידושי רבינו שלמה הלוי אלקבץ' עמ' רצו.

והנה עתה יתחלק ענין זה לחלקים רבים;

האחד, הוא המשובח מכולם, והוא היות ישראל נזונים והקדושים כולם, כי באומֵרנו 'ישראל' היינו צד הקדושה כולה, עליונים ותחתונים וכל מלאכים הממונים על תפקידי הקדושה והטהרה, אפילו על החיה והבהמה ודגי הים הטהורים וחגבים טהורים, הכל נכלל באומֵרנו 'ישראל' או 'צד הקדושה', שהכל אחד, וזה תלוי בזה וזה בזה. ובהיות צד הקדושה על ידי ישראל מכינים עצמם לזון ולקבל השפע בדקות ביותר, הנה לא יצטרך השפע להתהפך פעמים הרבה ויקבלו אותו בדקותו מרוב אדיקותם למעלה, הנה אז ימעט תמצית השפע, והקליפות מתות ברעב, ואינם נזונות אלא במעט קט כפי רצון ישראל הקדושים להשפיעם מהקדושה חלק נודע, והם נכנעות לקדושה. וזהו סוד פֶּן, שנבלע בין הכתפים¹³ ואינו עושה מותר (יומא ע"ב). והיינו נמי השפע העליון, שאדם העליון נזון ממנו בדקות ואינו עושה מותר, וממה שהיה המן נמס - היו אוכלים אפילו הבהמות (מכילתא על שמות טז כא, הובא ברש"י שם), נמצא אפילו החצונים נזונים מהקדושה מה שרמסו ברגליהם, ותמציתם דבר מועט. והקדושים ראשונים לקבלת השפע בדקות, וכמעט אין מותר כדפי'.

הב', הוא שיצטרך המזון והשפע להִגָּלם ולהתהפך יותר ויתרבה המותר, ועם כל זה לא יתפרנסו האומות אלא מהתמצית דהיינו המותר, שהוא מה שמתמצה¹³ מהדם הצלול ונעשה זיעה, וזהו מזונם ומאכלם, ונשפע להם מאחורי ההיכלות דרך צנורות ידועים. וזה להם טובה מועטת, אמנם אינם טועמים מהטוב והצלול הקדוש, אלא חלק הניתן להם על ידי ישראל, בסוד פרי החג שפירשו בפרשת נח (סג סו"ע"ב).

הג', הוא שיכנסו טמאים להיכל ויקחו מהשפע הצלול ראשונה, ומה שיתמצה מהם יקחו הקדושים, שזהו הגלות, שאין לך יום שאין בו קללה יותר מחבירו (סוטה מח ע"א). ואם היינו שוים - כולם נזונים מהקדושה, ניחא, אלא שאדרכה הם נוטלים הכל, והדברים הרעים מתרבים, ודברים טהורים מתמעטים, ושפע הממונים על אילני סרק מתרבים, ולכך כל העולם נעשה יער, ושפע אילני מאכל מתמעט, והעולם חָרַב ואֵבֶד, ונחשים ועקרבים ממיתים בני אדם מכמה צדדים, באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק (ישעיה נא א) שלא להשפיע, והשכינה גלתה, ונותנת מבחר השפע לסמאל ולילית, כדכתיב (שיר השירים א ו) 'שמוני נוטרה את הכרמים', ו'כרמי' שהיא כרם ה' צבאות - 'לא נטרתי', ו'יכרסמנה חזיר מיער' (תהלים פ יד) ודאי (עי' תקו"ז קח ע"ב) וגומ', מה שהיה הפך, כי כרם ה' צבאות היא יונקת עיקר השפע, ומשעול הכרמים יורד למטה לקדושים, מפני שהכרמים שהם השרים הטמאים הם עומדים מזה ומזה לינק, ואינם יונקים, שיש 'גדר מזה וגדר מזה' (במדבר כב כג-כה), ואתונו של בלעם החצוני - רוצה לינק משם, ובלעם טורח 'להטותה הדרך' לינק מהשפע הנשפע דרך המשעול שהוא למטה. וכשיש זכות,

¹³ לע"ע לא מצאנו מקור דבר זה.

מלאך ה' עומד שם ב'חרבו שלופה בידו' שלא להניחה לינק משם, 'ותרבץ' היא ורוכבה, 'ותלחץ רגל בלעם אל הקיר', כי אינה יכולה לינק מהם, כדפירשו בזוהר פרשת בלק (רט ע"ב). וכאשר היה להפך, אדרבה היא סותמת ויונקת הכל כדפי'.

והנה על ידי העבודה וקשר הספירות וביטול הפגם, היה מועיל לביטול שליטת האומות, כי בהיותם יונקים התמצית אין להם שליטה, וכבוד מלכות ניתן לישראל לבדם. וזה רצה הַנָּה רבי אבא באומרו ובגין כך שאר עמין הוו מתרחקין ממשעול הכרמים, ואינם נזונים מהשפע הצלול, ולכך אין להם כבוד מלכות, כדפי' בענין השני. וז"ש דלא הוו שלטין כהשתא, ולא אמר 'שלא הוו שלטין על ישראל כהשתא' אלא 'דלא הוו שלטין', מציאות שליטה לא היה להם דהיינו כבוד מלכות כדפי'. והטעם לזה, בגין דלא אתזנו אלא מתמצית, מזונם לא היה מהשפע הקדוש אלא מהתמצית כדפי', דחיית המותר מישראל, וזה גורם העבודה.

**וְאִי תִימָא, הָא חֲמִינָן כְּמָה מַלְכִין הֵווּ שְׁלִיטִין בְּזִמְנָא דְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ עַל עַלְמָא.**

וְאִי תִימָא • כִּיּוֹן דַּאת אַמְרַת שְׁמִצִּיאוֹת כְּבוֹד שְׁלִיטַת מַלְכוּת אִין לָהֶם - עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה, זֶה אִי אֲפֻשֶׁר, וְהָא חֲמִינָן כְּמָה מַלְכִין הֵווּ שְׁלִיטִין וְכוּ'. וְהֵן אַמַּת עַל יִשְׂרָאֵל לֹא שְׁלוֹטוּ, סוּף סוּף שְׁלִיטָה הָיָה לָהֶם, וְכִיּוֹן שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים לֹא הָיָה רָאוּי שֶׁיְהִיָּה לָהֶם שְׁלִיטָה מֵאַחֵר שֶׁהָעֲבוּדָה עַל מְכוֹנָה.

תָּא חַוִּי, בְּבֵית רֵאשׁוֹן עַד דְּלֹא סְאִיבוּ יִשְׂרָאֵל אֲרַעָא, לָא הוּוּ
שְׁלֵטִין שְׂאָר עַמּוּן, אֱלֹא אֲתָזְנוּ מִתְמַצִּית, וּבִיהּ הוּוּ שְׁלֵטִין וְלֹא
כָּל כֶּד. פִּיזֵן דְּחֵאבוּ יִשְׂרָאֵל וְסְאִיבוּ אֲרַעָא, כְּבִיכּוּל דְּחֹו לָהּ
לְשִׁכְנִיתָא מֵאֲתָרָהּ, וְאֲתִקְרַבַּת לְדוּכְתָא אַחֲרָא, וּבְדִין שְׁלֵטִין
שְׂאָר עַמּוּן, וְאֲתִיְהִיב לֹון רִשׁוּ לְשִׁלְטָאָה.

☞ הענין השביעי - איך על ידי עבודה זרה בארץ ישראל הוא סבה שישלטו האומות

אין ספק שהעבירות היותר חמורות שבתורה הם ע"ז ג' ע"ש"ד. והטעם לזה הוא, כי אלו גורמין פגם גדול למעלה, עד שראוי ש'יהרג' וידחה מן החיים 'ואל יעבור' (סנהדרין עד ע"א). והפגם שהם גורמין הוא;

בג"ע הוא ממש גורם היות אות ברית קדש שהוא היסוד - מְטַמָּא ונכנס למקום ערו"ה שהוא ר"ע ו"ה, מכניס הרע שהוא הקליפה בין ו"ה ומפרידם, ונמצא וא"ו משפעת ביסוד^{ס"ה} שהוא אות הברית - ברע, ואות ה' ח"ו נפרדת, וזה עיקר הקיצוץ והפגם. ולפיכך 'יהרג' ויתבטל מהחיים האלו 'ואל יעבור' ויפגום ויכרת מהחיים הנצחיים לעולם.

וכן שפיכות דמים גורם רע כזה וגדול ממנו, שהוא גורם מיתה לאדם העליון שהוא ת"ת, וסילוק החיים הידועים אשר לו. ובמקום שהוא ע"ן חיים, פירוש, ע"ן הוא הת"ת, שכן עולה שם בן ד' מקום דהיינו פק"ו, י' פעמים י', ¹⁴ה' פעמים ה', ו' פעמים ו', ה' פעמים ה', עולה הכל פק"ו, הסר משם כ"ו שכן עולה עצם השם, נשאר מלואו ע"ן דהיינו ק"ס. ועם השם בעצמו הוא ע"ן חיים, כי חיי המספר הזה שהוא ק"ס הוא על ידי כ"ו שהוא השם בעצמו, ואם תסלק משם כ"ו - נשאר ע"ן יבש בלי חיים, דהיינו החיים העליונים הנשפעים על הת"ת, שהם חכמה ובינה, ומשם נקרא ע"ן חיים. וכאשר יגרום זה מיתה לאדם, יסלק החיים מן האדם הזה, ויגרום פירוד בין ת"ת לשלש ראשונות, ואז הקליפות שולטות שם, וח"ו גורם שיטלו השפע ההוא החצונים מלמעלה מהיכל קדש הקדשים, ולפיכך 'יהרג ואל יעבור' ואל יגרום קיצוץ נטיעות כזה שיאבד עצמו מהחיים הנצחיים.

ע"ז הוא הכנסת צלם בהיכל, והיותו גורם שהשכינה תשפיע לחצונים והפגם בה ודאי. וזהו שאמר (ירמיה מד יח) 'ומאז חדלנו לקטר לְמַלְכַּת השמים' מלכת כתיב ודאי^{ס"ו}, דהיינו לגרום

^{ס"ה} ע"י היסוד.

^{ס"ו} עי' ברד"ק שם פסוק יז: למלכת השמים, רוצה לומר למעשה השמים, והם הכוכבים, מלאכת האל ית', והוא חסר אל"ף (כאילו כתוב 'מלאכת'). ויש מפרשים 'למלכת' משרש מלך ומענינו, כלומר כוכב גדול אשר בשמים שהוא מלך על האחרים. עכ"ד. ורבינו מקיים כאן ע"פ הסוד את הפירוש השני.

שתשפיע השכינה החוצה, וזה גורם שיסתלקו ממנה הת"ת והיסוד. וכן פירשו בווהר בפרשת בלק בההוא עובדא דינוקי (סימן ו, אור יקר כרך יד עמ' קמט), כי הע"ז תלויה במלכות הפגם שלה.

נמצאו שלש מצות אלו זו על זו; ש"ד גורם קיצוץ בין שלש ראשונות ות"ת. ג"ע גורם קיצוץ בין ת"ת ויסוד, שיהיה הרע שם באמצע ו"ה כדפי'. ע"ז גורם פירוד בין יסוד ומלכות. זה פוגם בת"ת, וזה פוגם ביסוד, וזה פוגם במלכות, ולהכי נקטי להו (בסנהדרין שם וכמה דוכתי) כסדר ממטה למעלה: ע"ז ג"ע ש"ד.

והיינו אומרו (משלי ל כא-כג) 'תחת שלש רגזה ארץ'; 'תחת עבד כי ימלוך' במקום המלך, והיינו על ידי שפיכות דמים העבד הרע שהיא הקליפה מולך. 'תחת שנואה כי תבעל' - היינו ג"ע, שהוא הרע באמצע ו"ה כדפי'. 'ושפחה כי תירש גברתה' היינו על ידי ע"ז, שהשפחה הרעה יורשת מקום הגברת ונוטלת השפע ראשונה במלכות. 'וארבע לא תוכל שאת' (שם) היינו לשון הרע גדולה מכולם כדפירשו רז"ל (ערכין טז ע"ב), והיינו 'ונבל כי ישבע לחם' (שם פסוק כב), שהוא נבל מְנַבֵּל פיו, 'הולך רכיל מגלה סוד', ו'ישבע' מלחמה של תורה - שמוציאין אותו מבית המדרש כדפירשו רז"ל (סנהדרין לא ע"א^ט). וכסדר הזה^ט פירשום בתיקונים בבא קמא שער ה' (סימן ג, אור יקר תקו"ז כרך ב עמ' קכ, ע"ש בפירוש רבינו באורך).

והנה הפגם שגורם כל אחד מאלו, אינו כפגם שגורם חבירו, והפסוק מגלה זה;

בראשונה שהיא שפיכות דמים אמר (משלי ל כב) 'תחת עבד כי ימלוך', מה גורם זה, הפך מלכות המלך, במלכות המלך כתיב (שם טז טו) 'באור פני מלך חיים', וזה גורם מיתה להפיל כמה וכמה בכחו, ודמי זכריה (גיטין גז ע"ב) יוכיחו. בשנית כתיב (משלי ל כג) 'שנואה כי תבעל', היינו שעושקת הנשמות הקדושות שהיו ראיות להשפיע במלכות על ידי היסוד - נבעלה השנואה ועשקה כמה נשמות, כמו שהארכתי בביאור ענין זה בההוא עובדא דסבא. בשלישית כתיב (משלי שם) 'ושפחה כי תירש גברתה', מהו מעשה הגברת, ליטול השפע לחלקו כפי ראות עיניה כדכתיב (שם לא טו) 'ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה', ובמקום שהגברת [ת]היה המחלקת השפע כפי הראוי, ותתן לבניה חלק בראש הקרואים, ובני ביתה אוכלים הראוי והצלול, והתמצית לעבד ולשפחה, עכשו שתירש גבירתה - השפחה נותנת לבניה חלק בראש, והתמצית לקדושים, וכל זה בגלל עון ע"ז כדפי'.

^{טו} תחת שלוש רגזה ארץ, ותחת ארבע לא תוכל שאת. תחת עבד כי ימלוך, ונבל כי ישבע לחם. תחת שנואה כי תִּבְעַל, ושפחה כי תירש גברתה.

^{טז} ההוא תלמידא דנפיק עליה קלא דגלי מילתא דאיתמר בי מדרשא בתר עשרין ותרתינן שנין, אפקיה רב אמי מבי מדרשא, אמר דין גלי רזיא.

^{טז} ר"ל כמו שמנאם רבינו (עבד, שנואה, שפחה, נבל), דלא כסדרן בפסוק.

⌘ הענין השמיני . דחיית השכינה היאך, ולהיכן ⌘

והענין יובן במה שפירשו רז"ל (ברכות מג ע"ב) כל ההולך בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי השכינה, ופירשו במקום אחר (סוטה ה ע"ב) על גסות הרוח: אני והוא אין אנו יכולין לדור בעולם. והענין, במה שפירשו בזוהר (עי' פרשת תרומה, אור יקר כרך י עמ' קיד"ט) כי אין קליפה נכנסת בארץ, ומשכן שכינה בארץ ישראל כדפי' לעיל, וקליפה ראשונה השולטת באדם היא הגסות כדפירשו בזוהר פרשת פקודי (רמג סוע"א, באור יקר כרך יא עמ' רמ). ולפיכך, כיון שזה מכניס רגלי החצונית עליו, דוחק רגלי השכינה, דהיינו רגלי כענין (זכריה יד ד) 'ועמדו רגליו ביום ההוא', שהם חיילי השכינה הבאים עמה המתפשטין בעולם, וזה דוחק אותם - שמכניס החצונית על עצמו בהיותו מהלך בקומה זקופה, ורגלי שכינה נדחקין וכל מקום שהוא מהלך רגלי שכינה נדחקין¹⁵ ופורשין ממנו מכל ד' אמותיו. והיינו אומרם ז"ל בזוהר (עי' ח"ג כה ע"א) שמכריזין לפני הרשע וכו'. וכשכבר נמלך¹⁶ בו גסות הרוח, לא יספיק שיהיו רגלי השכינה נדחקין, אלא שגורם שתסתלק שכינה מכל וכל, וזהו 'אי אפשר אני והוא לדור בעולם'.

הנה שיש שתי בחינות; האחת, בחינת עבירה שיגרום שתסתלק שכינה מן העולם מכל וכל, והיינו אני שהיא שכינה אי אפשר לדור בעולם. ואפשר לפרש והוא - תפארת, ששניהם מסתלקין מלפניו. אמנם יש עבירה שהיא גורמת שלא תסתלק שכינה מכל וכל, אלא שנדחקין רגלי שכינה שהם ענפיה המתפשטין לחוץ בארץ ישראל, אלו נדחקין לצד אחד, אבל שכינה אינה מסתלקת, וגם הם אינם מסתלקין. וכעין זה יש גם כן אל השכינה עצמה; אם יעבדו ע"ז בארץ ישראל - יאסוף רגליה אל ירושלים, ואם יעבדו בירושלים - יאסוף בחינותיה אל המקדש, ואם יעבדו בבית המקדש - יאסוף עצמה אל בית קדש הקדשים, וכן על דרך זה תדַחַח ממקום אל מקום.

וענין זה יש לו רמז על דרך נסתר. כי בהיות הפגם בארץ ישראל, הנה יפגמו קצת בחינותיה בחייליה ויכנסו הטמאים ויהיו יורשים מקום החיילים ההם. וזה גרמו ישראל כשעשו עגלי רבעם בן נבט שפגמו חייליה ונדחו החיילים ההם אל שאר ארץ ישראל¹⁷, והיינו שדחקו רגלי השכינה ונדחו הקדושים ההם אל מעלה מקום הקדוש, ונשארו אותם המקומות שלא שרתה בהם השכינה. וכשעבדו גם בני יהודה ע"ז בארצותם - דחקו רגלי שכינה מכל וכל ונאספה אל ירושלים, דהיינו שנכנסו טמאים וחצונים וירשו מקום השכינה - כל אותם הבחינות הנקראים רגלי שכינה, והוא; היכל לבנת הספיר, והיכל עצם השמים, והיכל (זכות) [נוגה]. ונאספו מהיכלות ההם הקדושים, וברדת השפע שם אל ההיכלות ההם - היו הטמאים מבחוץ

¹⁵ וראה דברי רבינו בפר' שמות עמ' כ.

¹⁶ א - מולכת ושולטת גסות הרוח.

¹⁷ ע' חלק יהודה ובנימין.

פורצים פרץ וחוטפים וחומסים, ונדחת שכינה למעלה. וכאשר עוד פגמו ועבדו ע"ז בירושלם - נסתלקה שכינה גם כן מהיכל זכות והיכל אהבה, והיו החצונים חוטפים השפע משם וחומסים, ונדחקה שכינה גם כן מאותם ההיכלות, והחצונים פורצים פרץ וחוטפים משם השפע, ונעשות הקליפות ראש לכל אותם הטהורים שהם מהיכלות אלו ולמטה, והם נוטלים חלק בראש. וכאשר הכניסו צלם בהיכל - אז נסתלקה שכינה מהיכל הרצון עד היכל קדש הקדשים^ע, והיו החצונים חוטפים וחומסים השפע מהיותו^י יוצא מהיכל קדש הקדשים, ולא נשארה לשכינה שררה בהנהגה אלא רק עד הגיע השפע להיכל הרצון, ומשם חוטפים החצונים, ומחוץ להיכל פורצים פרץ ליקח השפע קודם לכל הקדושים אשר בשאר ההיכלות. וכאשר הרבו מעשיהם הרעים וקלקלו יותר, כן היתה שכינה מסתלקת, עד שנסתלקה מהיכל קדש הקדשים, ונחרב הבית, ופרצו החצונים פרץ אפילו בהיכל הזה כנודע, והיינו כניסת סמאל ולילית להיכל הזה מבחוץ על ידי פרצת הפגם. וכל זה על ידי כניסת ישראל בקליפות בפגם, והיותם מטמאים עצמם ומכניסים הטמאים וכוללים אותם בין הקדושים, והיא נדחת ממקום למקום עד שנדחת מכל וכל מהיכל קדש הקדשים שהוא אֶתְרָה שהוא סתר המדרגה, ונשאר המקום אל החצונים, וישראל אוכלים התמצית.

ואל זה רצה רבי אבא הֵנָּה באומרו **עד לא סאיבו ארעא** • בע"ז כדמסיק לקמיה, לא הוו שלטין שאר עמין אלא אתזנו מתמצית, כדפי' בענין ששי. כיון דחאבו ישראל וסאיבו ארעא • על ידי ע"ז, שאז גורמין היות שפחה יורשת גברתה, כב־יכול דחו לה לשכינתא • כדפי' שהמליכו השפחה והאומות אינם נוונים מהתמצית, וז"ש ואתקרבת לדוכתא אחרא כדפי', שהיא מסתלקת מהיכל להיכל כדפי'.

^ע ר"ל ונשארה רק בהיכל קה"ק.

עד - בהיותו.

תָּא חֲזִי, אֲרַעָא דִּישְׂרָאֵל לָא שְׁלִיט עָלָה מִמָּנָא אַחֲרָא, בְּרִידָא בְּרִידָא הוּא בְּלַחֲדוּדִי, וּבְשַׁעְתָּא דְּחֶבֶד יִשְׂרָאֵל וְהוּא מְקַטְרִי לְטַעוּן אַחֲרָנִין בְּגוּ אֲרַעָא, בְּכִיכּוּל אֲתִדְחִיא שְׂכִינְתָּא מֵאַתְרָהּ, וּמְקַטְרִי לְאַתְקַשְׂרָא טַעוּן אַחֲרָן גּוּ שְׂכִינְתָּא, וּכְדִין אֲתִיחִיב לִזְנוּ שׁוּלְטָנוּתָא, בְּגִין דְּקַטְרַת קַשְׁוִרָא הוּא לְאַתְקַשְׂרָא. וּמְכִדִין שְׁלִטוּ שְׂאָר עַמִּין, וּבְטָלוּ נְבִיאִים, וְכָל אַנּוּן דְּרַגִין עִילָאִין לָא שְׁלִטוּ בְּאַרְעָא, וְלָא אֲעִדִּיו שׁוּלְטָנוּתָא מִשְׂאָר עַמִּין, בְּגִין דְּאֵנּוּן מְשֻׁכּוּ לְשְׂכִינְתָּא גְבִיִּיהוּ. וְעַל דָּא בְּבִית שְׁנִי הָא שׁוּלְטָנוּתָא דְּשְׂאָר עַמִּין לָא אֲעִדִּיו, וְכָל שְׂכֵן בְּגִלּוּתָא דְּשְׂכִינְתָּא בְּשְׂאָר עַמִּין, אֲתֵר דְּשְׂאָר מִמָּנָן שְׁלִטִין, וּבְגִין כֶּד פּוֹלְחוּ יִנְקִין מִשְׂכִּינְתָּא דְּאַתְקַרִּיבַת גְּבִיִּיהוּ.

⌘ הענין התשיעי . הוא ענין הקטורת הקדוש, וקטורת זרה ⌘

מלת הקטורת בעצמו יורה שהוא לשון קשר כמו 'משרא קטרין' (דניאל ה יב), ונודע (זהר ויקהל ריט ע"ב) היות סגולתו לקשור מדרגות הקדושה זו בזו וזו בזו, וכולם בסבתם. והוא העבודה היותר שלימה שבמקדש, והעד על זה, כי בימי אהרן לא הקריבו בניו קטורת כלל, להיות המשובחת שבעבודות ביד המשובח שבכהנים. והעד השני, ביום הכפורים היה נכנס עמו לבית קדש הקדשים כדכתיב (ויקרא טז ב) 'כי בענן' וגומ'. והעד הג', שהוא מְעַצֵּר המגפה, כדכתיב (במדבר יז יא) 'ויאמר משה אל אהרן קח' וגומ'.

ואולם טעם הענין, להיות כל סגולתו הקשר, ונודע שקשר מדרגות הקדושות מבטל הדין. מפני שבהיות המלכות מתגוללת בדמי דיניה, ובעלה ורחמיו מסתלקין ממנה, והיא בלתי משפעת במדרגות הקדושות, (ו) היא משפעת ומתנהגת על ידי הרעים החצונים, והמיתה הנה, ורחמי ג' ראשונות מסתלקין מעל הת"ת, וכל שכן א"ס שמסתיר פני חיותו מהנמצאים ממנו.

וכאשר ידוקדק דברינו אלה, ימצא הפירוד בה' מקומות; הא', סילוק א"ס. הב', סילוק ג' ראשונות. הג', סילוק הת"ת. הד', סילוק המלכות מעל הקדושים. הה', ייחודה בחצונים.

ובבא הקטורת, ייחד המקומות כולם, ויפרידיה מן המיתה, ותעצר המגפה, כי יבטל כח המלאך המשחית. והא כיצד, יעלה הקטורת ממטה למעלה - ולכך יחסה בנקבה - בבינה, ומזבח הקטורת בה ודאי, וכן פירשו בזהר (בהעלותך קנ ע"א, ועוד) בפסוק (משלי כז ט) שמן וקטורת

ישמח לב, שמן • מצד החכמה, קטורת • מצד הבינה, וכל ענייני הבינה הם ממטה למעלה - ,
לכך הקטורת עולה וקושר הקדושים כולם עם המלכות.

ובזה מפריד המלכות מעל החצונים, דהא בהא תליא, כדפירשו בזוהר פרשת בראשית בשער
[], ובזוהר פרשת ואתחנן בריש קו המדה (ע"פ אור יקר ירושלים תשפ"ג, עמ' קיט-קכ) כי 'אחר' ע"ד גדולה
נגד ר' של 'אחר', כי באומרו אחד גורם שאחר תסתלק משם, כי בהיות הקדושה מתיחדת -
מיד אחר אין לו חלק שם.

ואחר כך קושרה עם בעלה שש קצוות, ואחר כך ג' ראשונות נקשרות עם הז' מדות.

ובהיות הייחוד הזה - אין סוף מאיר אורו, כי אין צריך רק קשר וייחוד לתחתונים, ומיד הוא
מאיר, כדפי' בפרשת נח סימן י"ב (ההקדמה הראשונה, אור יקר כרך ג עמ' מט). וזהו סוד קטורת הקדוש
בקצרה, ואל היותר הארכתני בחלק תפלה למשה (שער ב סימן ו).

וקטורת זרה • ממש מדתו הפך זה, כי הוא גורם קשר וייחוד לחצונים. ואין צריך שיכלול
סמים ועניינים, רק כל דבר קטורת שיקטירו לשם ע"ז - מיד הם נמצאים שם, שהם מזומנים
לכל דבר, כל שכן אם יהיו דברים מיוחדים לפעולתם. והנה יגרום קשר הכחות הרעים,
וקשרם יחד בין המדרגות הקדושים עם המלכות. ומיד בבאם לאחוז בה ולהיותם נכללים
במדרגות הקדושה, מיד מדרגות הקדושה נבדלים, מיד המלכות יונקת מר ממות להשפיעם
והיינו דם נדותה, מיד היא נבדלת מבעלה, מיד מסתלקות שלש ראשונות מעל שש קצוות,
מיד אור אין סוף אינו נשפע, כל זה גורם הקטורת הזרה וקשר החצונים שם, דהא בהא תליא
כדפי', שאי אפשר להיות החצונים נכללים בכללות הפנימיים.

וזה רצה רבי אבא אבא הנה באומרו בשעתא דחאבו ישראל והוו מקטרי לטעוון אחרנין
בגו ארעא אתדחיא שכינתא, כדפי' בענין השמיני. ומקטרי לאתקשרא טעוון
אחרן גו שכינתא • דהיינו סוד קטורת זרה, שפירשו קשר הזרה בתוך המדרגות
הקדושות, וזה גורם שתדקק השכינה ותפּרד מהמדרגות הקדושות. וכדין אתיהיב לון
שולטנותא • לאומות, דהא בהא תליא כדפי' בעניינים הקודמין. בגין דקטורת קשורא
הוא כדפי', והיינו קשר החצונים, כדי שיהיו יונקים מהשכינה עיקר ההנהגה, ויהיו הקדושים
יונקים התמצית, וז"ש ומכדין שלטו שאר עמין • שנתן להם כבוד מלכות.

וביאר הענין יותר באומרו וכל אינון דרגין עילאין לא שלטו בארעא • דהיינו שדחקו
רגלי השכינה, כדפי' בענין שמיני. והטעם לכל זה בגין דאינון משכו לשכינתא גבייהו •

ע"ה בפסוק 'שמע ישראל' וכו'. וראה ברע"מ משפטים קטז ע"א.

בסוד קטורת זרה כדפי' שקשרו השכינה בחצונים, והיינו אומרו (ירמיה מד יח) 'ומאז חדלנו לקטר למִלְכַּת השמים'. ועל דא בבית שני • עם היות שלא היה גלות שכינה, הא שולטנותא דשאר עמין לא אעדיו, מפני שכבר נתן להם כבוד מלכות, ונכללו ביניקת השפע הצלול בכלל הקדושים. וכל שכן בגלות שכינה בשאר ממנן, ששכינה גולה ביניהם ומתלבשת בשרים, שאז הוא רעה על רעה, שאז ינקו בעצם החצונים מהשכינה, ושאר הקדושים יונקים התמצית.

וְעַל דָּא בּוֹמְנָא דִּישְׂרָאֵל הָווּ שְׂרָאן בְּאַרְעָא וּפְלָחִי פּוֹלְחָנָא
 דְּקִדְשָׁא בְּרִידָא הוּא, שְׂכִינְתָּא תּוֹת צְנוּעָה בִּינְיָהּ, וְלֹא נִפְקֶת מִגּוֹ
 בֵּיתָא לְבֵר לְאַתְנָלְיָא, וּבְגִין כֶּךָ כָּל אִינוּן נְבִיאִים דִּהוּוּ בְּהָהוּא
 זְמַנָּא לֹא נִטְלוּ נְבוּאָה אֶלָּא בְּאַתְרֵיהּ בְּדִקְאֶמְרָן. וּבְגִין כֶּךָ יוֹנָה
 הָהוּא עֵרַק לְבֵר מֵאַרְעָא קִדְשָׁא, דִּלְא יִתְגַּלִּי עֲלֵיהּ נְבוּאָה, וְלֹא יִהְיֶה
 בְּשְׁלִיחוּתֵיהּ דְּקִדְשָׁא בְּרִידָא הוּא.

⌘ הענין העשירי · נבואת ארץ ישראל ונבואת חוצה לארץ ⌘

רבים אמרו כי הנבואה יהיה שיתבודד הנביא וישיג השגת הרוחניים, ויבין עניינים וחידות
 יורו על משמעות הענין הנרצה בנבואה. ועם היות שזה אמת, לא אחשוב שיצדק זה בכל נביא
 ובכל נבואה. רק האמת הוא שיש נבואה על שני פנים;

האחד הוא, שיכין הנביא עצמו הכנה הראויה לנבואה, ופעמים ישיג ופעמים לא ישיג. והעד
 על זה, ענין בני הנביאים (שמואל-א י ה) שהיה לפניהם כנור ונבל תוף וחליל להכין עצמם
 לנבואה, כענין אלישע דכתיב (מלכים-ב ג טו) 'קחו לי מנגן', מפני שאין נבואה שורה אלא מתוך
 שמחה (שבת ל ע"ב).

האמנם ימצא נבואה אל הראוי אליה אף אם לא יכין עצמו לה, והעד על זה, תחלת נבואתו של
 שמואל (שמואל-א ג ד-ה), שקראו רוח הקדש 'שמואל', והוא היה בלתי מכין עצמו לנבואה עד
 שדימה שהיה עלי קורא אותו, ואמר 'לא קראתי שוב שכב', שהיה שומר במשכן כמשפט
 הלויים השומרים. ואף על פי שלא אכחיש היות שם שמואל עוסק בדברי תורה וכיוצא, סוף
 סוף הכנת נבואה לא היה עושה, שאם כן איך דמה היות עלי קורא - והוא היה מתעסק להשיג
 השגת נבואה והנבואה באה אליו.

רק אחשוב יובן ענין זה במה שפירשו בזוהר בענין מזמור לדוד או לדוד מזמור בפרשת נח סימן
 ט"ו (סז ע"א, אור יקר כרך ד עמ' סג), שפעמים יקדם ההכנה ואחר כך יבא רוח הקדש, ופעמים יקדם
 רוח הקדש אל ההכנה. ואחשוב יהיה טעם הענין הזה לפי צורך השעה, כי כאשר השעה דחוקה
 וצריכה אל הנבואה כעין ענין שמואל - יקדם הנבואה אל ההכנה. ולזה יבא אליו בקול אחד
 מאהוביו, יְדִמָּה יהיה האוהב ההוא הקורא, כדפירשו רז"ל (תנחומא שמות יט) במשה רבינו ע"ה
 בתחלת נבואתו, שקראו הב"ה בקול אביו והחזיר ראשו, וכן לשמואל קראו בקולו של עלי
 כדי שיכין וישכיל שנבואה מקדמת, ויכין עצמו הכנה קצתית לשמוע את אשר יצווה. והוא לא

^{ע"י} עלי.

הכין לבו לזה עד פעם שלישית. ומעין נבואה זו הוא נבואתו גם כן בענין משיחת דוד דכתיב (שמואל-א טז יב) 'אדמוני', שהקדימה רוח הקדש ואמרה 'עם יפה עינים'^{טז}, ואמר 'קום משחחו כי זה הוא', והוא היה פועל פעולה גשמית, בלתי מתבטל מחושי הגשמיים שם לפני ישי ולפני בניו, והנבואה באה לו כך. וזה בלי ספק יורה על שני דרכי הנבואה שפירשת; הא' היא שיתבטל הנביא מכחותיו וידמה כמשוגע בענייניו (ראה שמואל-א יט כד, מלכים-ב ט יא ובמפרשים שם), וישיג אז הנבואה אחר היותו מתפשט מהחומר. השני הוא שיעמד הנביא בדעתו במציאות שכלו בטוב כוונתו, ויבא הנבואה אליו ויתנבא.

ומצאתי גם כן לישעיהו אחרת כזה, כאשר בא אל חזקיהו לאמר צו לביתך (מלכים-ב כ א), כתיב (ראה שם פסוק ד) ויהי הוא ישעיהו לא יצא אל החצר התיכונה¹⁶ - ודבר ה' וגומ', והנה הוא היה יוצא מבית חזקיהו, ושם פתאום נזדמן לו הנבואה בהיותו מהלך לביתו. וכן גם כן מצאתי כאלה הרבה מאד, ומעין נבואה זו היה נבואת ישראל בים שהשפחה השיגה כיחזקאל בן בוזי (מכילתא בשלח פרשת השירה ג), וכן נבואתם בסיני.

ונראה לי לפרש שתים אלו על דרך זה, כי הנבואה יושג על שני פנים; או שיעלה הנביא עד היכל הנבואה ושם ישיג הנבואה, או שירד הנבואה אליו מהיכל דרך המדרגות שהיה עולה הנביא, עד בואה אל הנביא למטה. ויש בין זה לזה הרבה;

אם נאמר שיעלה הנביא למעלה, אז צריך הנביא לפשוט עצמו מהחומר ויעלה דרך אותם המדרגות בנשמתו ובשכלו בפשיטות חומרו, עד יכנס דרך היכל לבנת הספיר אל היכל עצם השמים או היכל נוגה כפי מקום נבואתו, ושם ישפיעו בו נבואה כפי אשר יוכל שאת, ואותה הנבואה יהיה מופשטת מחומר. ולפי זה לא תהיה בקול, כי הקול הוא חתוך האותיות הגשמיות, עד שידמה הנביא שפלוגי קורא אותו. וגם לא תהיה בצורת 'ראיתי כך וכך' דברים גשמיים, אמנם תהיה השגת החיות והשרפים וכיוצא, ויתבדד, וישמע מה שישמע כפי מה שישוער למטה קול אומר כך וכך. ואחר כך יאמר הנביא 'אמר לי ה' כך וכך', אמנם השיגו במראה הנבואה בדבקות שכלו בדקות גדול כדפי'.

ואם נאמר שתירד הנבואה למטה, הנה צריך שיתלבש הרוחניות וההיכלות לבוש בתוך לבוש, ולבוש בתוך לבוש, כל המדרגות שהיה ראוי שיעלה הנביא למעלה, ואז יתגלה הנבואה אל הנביא מתלבשת בדמיונות וחידות ודברים גשמיים, וישיג החיות והשרפים - לא כדקותם למעלה רק כמציאות התלבשם למטה. וזו נבואה מתלבשת, יבא אל הנביא בלי הכנה כלל ועיקר, רק שיהיה כשר והגון ראוי לנבואה.

^{טז} עי' ב"ר סג ח: כיון שראה שמואל את דוד אדמוני דכתיב 'וישלח ויביאהו והוא אדמוני', נתיירא ואמר אף זה שופך דמים כעשן, אמר לו הקב"ה 'עם יפה עינים', עשו מדעת עצמו הוא הורג, אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג.

ועתה בזה נבין שאלה עצומה, יפול בענין יונה, כי מה צורכו לברוח מארץ ישראל, לא יכין עצמו לנבואה ולא יבא אליו, וכי הנבואה דבר יבא אל האדם בלי רצונו, הלוא ברצונו. אלא ודאי שאל הנביא הראוי - אף בלי הכנתו יבא לו הנבואה לפי צורך השעה כדפי'.

ועתה בזה נבין נבואת ארץ ישראל, כי יהיה מופשטת אויר מארץ העמים הטמא, מפני שאין המדרגות הקדושות מתפשטות רק בארץ ישראל, ושם יתגלו אל הנביא. אמנם לצאת חוצה - לא תצא, כדי שלא להתלבש בחצונים, כדי שלא ימצאוה השומרים הרעים, לא יפנה דהיינו יניקתם ממנה, שעל כזה נאמר (שיר השירים ה ז) 'הכוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות' שהם החצונים שמפשיטים ממנה אדרת תפארתה.

אמנם אחר שגלתה שכינה, כבר היתה מתלבשת בחצונים להיותה גולה עם ישראל כאומרו (ישעיה נ א) 'ובפשעכם שולחם אמכם', [ועל כן] לצורך שעה יתגלה אל הנביא שם. עם היות שהיה מן הראוי שלא תתגלה כלל כיון שהיא בארץ טמאה, עם כל זה נפתחו השמים ואראה מראות אלהים' (יחזקאל א א), ובלי ספק בפתחה זו הוצרכה להתלבש בחצונים ובקליפות, כדכתיב (שם פסוק ד) 'וארא והנה רוח סערה' וכו' שהם ג' קליפות כמבואר בזוהר (תרומה קלא ע"א), עם כל זה לצורך שעה היה. ופירשו בזוהר פרשת [שמות (ב ע"ב, אור יקר כרך ז עמ' ז)] טעם לזה, כי היה להודיע לישראל ששכינה עמהם בגלות, וז"ש (שם פסוק א) 'ואני ב[תוך ה]גולה', אני ודאי עמהם בגולה, וזה כדי שלא יתיאשו מן הגאולה.

ואל זה כוון רבי אבא הנה באומרו בזמנא דישראל הוו שראן בארעא ופלחי פולחנא דקב"ה • שאז אין אחיזה לחצונים בה למנוע הנבואה. שכינתא הוה צניעא בינייהו • שהיתה מתלבשת דווקא באויר ארץ ישראל הטהור והקדוש, ולא היתה מתלבשת החוצה באויר ארץ העמים הטמא כלל, וז"ש ולא נפקא מגו ביתא לבר לאתגליא. ומטעם זה, אף אם ימצא שתדך הנבואה למטה אל הנביאים לצורך שעה, עם כל זה כל אינון נביאים דהוו בההוא זמנא לא נטלו נבואה אלא באתריה כדקאמרן • כדי שלא תתלבש שכינה בחצונים. ואף אם יתבודד הנביא בחוצה לארץ לא תבא אליו הנבואה, כל שכן בהיותו בלתי מכין שתדך נבואה אליו.

ובגין כך יונה הוה ערק לבר מארעא קדישא • כי לא יספיק לו היותו בלתי מכין עצמו בארץ ישראל, כי על כרחו בלי הכנה יבואהו הנבואה, אלא היה בורח דלא יתגלי עליה נבואה. ולא להיות הנבואה עצמה אליו למשא^ע, רק השליחות עצמו לא היה רוצה לעשות, וז"ש ולא יהך בשליחותיה דקב"ה.

^ע עי' רש"י ירמיה כג לג: 'מה משא ה'', לשון שחוק, לפי שנבואתו להם למשא וכו'. ור"ל שיונה ברח

וְאִי תִימָא, הָא חֲמִינָן דְּאַתְגְּלִיא שְׂכִינְתָּא בְּבִבְלָא דְּאִיהוּ לְבָר. הָא
 אוֹקְמוּהֵי^ט דְּכְתִיב (יחזקאל א ג) הִיָּה הָיָה, וְהָיָה מָה דְּלֹא הָיָה מִקְדָּמָת
 דְּנָא, מִיּוֹמָא דְּאַתְבְּנִי בִּי מִקְדָּשָׁא, וְהָיָה נְבוּאָה לְשַׁעְתָּא הָוָה.
 וְכְתִיב עַל נְהַר כְּבָר, מָאִי עַל נְהַר כְּבָר, נְהַר דְּכְבָּר הָוָה מִיּוֹמָא
 דְּאַתְבְּרִי עֲלֵמָא, וְשְׂכִינְתָּא אַתְגְּלִיא תְּדִיר עֲלֵיהּ, דְּכְתִיב (בראשית ב י)
 וְנָהַר יוֹצֵא מַעְדָּן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְגוֹמ', שֵׁם הָאֶחָד
 וְגוֹמ', וְדָא אִיהוּ חַד מְנִיָּיהוּ, וְתַמָּן אַתְגְּלִי עֲלֵיהּ לְפֻּם שַׁעְתָּא
 דְּאַצְטְרִיכוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל לְפֻם צַעְרֵיהוּ, אֲבָל בְּזִמְנָא אַחֲרָא לֹא
 אַתְגְּלִיא.

וְאִי תִימָא הָא חֲמִינָן וכו' . ולפי דבריך היה ראוי - כיון שעדיין בית המקדש קיים - שלא
 יהיה חזון נפרץ בחוצה לארץ. כי יחזקאל בגלות יכניה היה, ועדיין בית המקדש קיים ובימיו
 נחרב. הָא אוֹקְמוּה דְּכְתִיב הִיָּה הָיָה מָה דְּלֹא הָיָה הוּא . וטעם היות זה עתה, מפני שעם
 גלות יכניה ירדה שכינה לבבל, עם היות שהיה בית המקדש קיים, ולהורות להם זה היה.
 ועם כל זה לא היה הגילוי באויר ארץ העמים ממש - וְכְתִיב עַל נְהַר כְּבָר . ופרשין מאי
 עַל נְהַר כְּבָר, דְּכְבָּר הוּא מִיּוֹמָא דְּאַתְבְּרִי¹⁷ עֲלֵמָא . ויש בנהר הזה צד קדושה כיון
 שיוצא מעדן, וכיון שהיה בענין צורך שעה, אין דוחק.

וְשְׂכִינְתָּא אַתְגְּלִיא תְּדִיר וכו' . כלומר, ד' נהרות הם ד' בחינות שמתפרד הנהר היוצא
 מעדן, שהם למעלה הנהר תפארת, ובא להשקות את הגן מלכות, ומשם שהוא כסא הכבוד
 יפרד למטה והיה לארבעה ראשים, שהם מיכאל אריה, גבריאל שור, אוריאל רפאל אדם
 נשר. אם כן נמצאת שכינה בהם לעולם, ואלו התחתונים רמזו אל העליונים, אם כן שְׂכִינְתָּא
 אַתְגְּלִיא תְּדִיר עֲלֵיהּ . ועם היות שנתייחסה שכינה אחר כך בבית קדש הקדשים ואינה
 יוצאת משם, אַתְגְּלִי עֲלֵיהּ לְצוּרֵךְ שַׁעַה, ויספיק הטעם הזה לצורך שעה.

לח"ל מפני שלא רצה בשליחות (משום כבודן של ישראל כנודע), ולא שעצם הנבואה היתה לו למשא ח"ו.
^ט ראה מועד קטן כה ע"א: פתח עליה רבי אבא, ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה, אלא שבבל גרמה
 ליה. מתיב רב נחמן בר חסדא, היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים. טפח ליה אבוח
 בסנדליה, אמר ליה, לאו אמינא לך לא תיטרוד עֲלֵמָא, מאי 'היה', שהיה כבר.

אבל בזמנא אחרא לא אתגליא • תימה¹⁸, בשלמא נבואה ראשונה ניחא, אמנם שאר נבואות¹⁹ מאי איכא למימר. ואפשר שנחמתן הוא היות נבואה ביניהם תמידית, ומה שאמר אבל בזמנא אחרא • כלומר בזמן אחר קודם הגלות.

וּבְגִין כֵּן, יוֹנָה בָּעָא דְלָא תִשְׂרִי עָלָיו שְׂכִינְתָּא, וְלָא אֲתַגְלִי עָלָיו, אִזְל מֵאַרְעָא קִדְיָשָׁא וְעֶרְק, הָדָא הוּא דְכְּתִיב (יוֹנָה א ג) מִלְּפָנֵי ה'.

דלא תשרי עלוי ולא אתגלי עלוי וכו' • כאן דקדק מה שפירשתי לעיל בענין עשירי שהנבואה היתה יורדת למטה על הנביא בלתי היות הנביא עולה אליה, וכדפי', וז"ש דלא תשרי עלוי וכו'.

תָּא חֲזִי, כִּמָּא דְשְׂכִינְתָּא לָא אֲתַגְלִי אֱלָא בְּאַתְרָא דְאַתְחֲזִי לָהּ, אוּף חֲכִי לָא אֲתַחֲזִיָּא וְלָא אֲתַגְלִיָּא אֱלָא בְּבֵר נֶשׁ דְּאַתְחֲזִי. דְּהָא מִן יוֹמָא דְסָלִיק עַל רַעוּתָא דְלוּט לְאַתְהַפְכָּא בְּסַרְחֲנִיָּה, אִסְתַּלְקַת רוּחָא קִדְיָשָׁא מֵאַבְרָהָם. בִּיּוֹן דְאַתְפַּתִּי²⁰ לוּט מִיְנִיָּה, מִיָּד שָׂרָא רוּחַ קִדְיָשָׁא בְּרוּכְתִּיָּה, דְכְּתִיב וְה' אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּרֶד לוּט מַעֲמוֹ.

כמא דשכינתא וכו' • מן הטעם ממש, שכשאדם אינו הגון - קליפות שולטים בו, ואם תתגלה עליו שכינה - נמצאת מתלבשת באותם הקליפות שבו, כדפי' בענין שמיני.

תָּא חֲזִי, בִּיּוֹן דְחִמָּא אַבְרָהָם דְלוּט תְּב לְסַרְחֲנִיָּה, תְּוָה דְחִיל אַבְרָהָם, מִיָּד אָמַר, דִּילְמָא חֶס וְשָׁלוֹם בְּגִין חֲבֵרוּתָא דְדָא אַבִּידָנָא בְּגִינִיָּה חוּלְקִי קִדְיָשָׁא דְאַעֲטֵר לִי קִדְיָשָׁא בְּרִידָא הוּא. בִּיּוֹן דְאַתְפַּרֵּשׁ מִיְנִיָּה, אָמַר לִיה, (בראשית יג יד) שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲתָה שָׂם, מֵאִי 'אֲשֶׁר אֲתָה שָׂם', דְאַתְדַּבְּקַת בֵּיהּ בְּקִדְמִיתָא וְאַתְעַטְרַת בְּמַהִימְנוּתָא שְׁלִימָתָא.

¹⁸ של יחזקאל.

¹⁹ פירוש, הסכים להצעתו של אברהם להפרד מעליו. (ובדפוסים הנוסח שונה).

דאטדבקת בקדמיתא • במלכות שהיא פתח הכניסה לקדושה, וז"ש דאטדבקת בקדמיתא כדי ליכנס לקדושה, ואתעטרת במהימנותא שלימתא.

צפונה ונגבה וקדמה וימה • אלין אינון מסעיו דהוּוּ בקדמיתא, דכתיב (שם יג ג) וילך למסעיו, וכתיב (שם יב ט) הלך ונסוע, אלין דרגין עילאין דאתעטר במהימנותא שלימתא בקדמיתא. וכדין אתבשר דלא יעדי מיניה ומן בנוי לעלמין, דכתיב כי את כל הארץ אשר אתה רואה.

צפונה • גבורה. ונגבה • חסד. קדמה • תפארת. וימה • מלכות. ומפני שפתח הכניסה מלכות, וממנה לגבורה, מפני שהיא גבורה תתאה דאתי מגבורה עילאה (זהר ח"א סג ע"א), לכך אמר מן המקום אשר אתה שם שהיא מלכות, ומיד צפונה, ומשם נדבק במדתו החסד והיינו ונגבה, ומשם חזר אל הייחוד, והיינו קדמה וימה לייחד ת"ת ומלכות. תחלה ממטה למעלה, ואחר כך ממעלה למטה, כדפירש רבי שמעון לעיל (סוף סימן ח, באור יקר עמ' קמו). וז"ש אלין אינון מסעיו דהוּוּ בקדמיתא כדפי', ולכך באו כסדר הזה.

מאי 'אשר אתה רואה', דא דרגא קדמאה דאתגליא ליה, במה דאת אמר (בראשית יב ז) לה' הנראה אליו, ובגין כך 'אשר אתה רואה', בגין דדרגא דא קדמאה אתכליל מכולהו דרגין, וכולהו אתחזון ביה, ובגין כך כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתגנה ולירעד עד עולם.

דרגא קדמאה • מלכות, שהיא הנגלת אליו, וז"ש דאתגליא ליה. ואין לפרש המדרגה שנראה אליו ראשונה שהיא מלכות, דהא מסיק שלא נתגלה אליו לעולם אלא היא, בה היו מתגלים אליו הכל, וז"ש 'צפונה ונגבה' וכו' המתגלים במלכות. אתכליל מכולהו דרגין • היינו מציאות הספירות בה. וכולהו אתחזון • ממש מציאותם העליון.

נספח

ראה דמע עיני

כבר נודעו בשערים דברי רבינו בענין דמעותיהן של ישראל על החורבן . שהן הן אבני יקר לייסוד הבית שלעתיד, והנה ראש המדברים הוא בן דורו הדגול בעל הכלים רבי שמואל לאניאדו, בספרו היקר "כלי פז", על פסוק (ישעיה נד יב) וְשִׁמְתִי כְּדָכָד שְׁמִשְׁתִּיה וְשַׁעֲרֶיהָ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח:

ושמעתי מפי החכם הנעלה כה"ר גדליה קורדובירו נר"ו, בשם אביו החכם השלם המקובל האלהי כמהר"ר משה קורדובירו זלה"ה, שמהדמעות שמוריד האדם על בית המקדש . נעשים אבני יקר לבנין בית המקדש העתיד לפארו בע"ה. והוא כדכד שמשותיך . הם העינים, שהם לגוף כמו חלונות לבית. וכל שעריך לאבני אקדח . שנעשות מהדאגה שבלבו של אדם כאש קודח. וזהו 'אבני אקדח' מלשון (דברים לב כב) כי אש קדחה באפי. וזהו (ישעיה סו י) שישו אתה משוש . כשיעור מה שהיו מתאבלים עליה, שמהאבל ההוא תולד השמחה ופאר הבנין לשמוח כאמור, עד כאן. וסיוע לדבריו ז"ל, ממה שאמרו חכמינו ז"ל (שבת קה ע"ב) שהמוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחן בבית גניו, שמורה על שנעשה מהדמעות . אבני יקר להניחן בבית גניו לשכר טוב לבוכים.

אמנם גבר עלינו חסדו, ובסייעתא דשמיא מרובה נמצאו הדברים כתוב הדר בעצם כתב ידו של רבינו בספר דרשותיו האבוד שעמד עדיין בפני החכם השלם רבי יצחק ברכיה פאנו אב"ד לוגו . חתן המלך רמ"ע מפאנו שלא זו מחבב את תורת רבינו בכל אתר ופינה, אצלו מצאנו ראינו חמדה גנוזה שהעתיקה בטובו לתוך ספר דרשותיו כתב יד, והוסיף לעטרה בספירים בתוך דבריו לפרשת ראה דרוש ששי (כ"י ירושלים 38'3929, דף 99א ואילך), זה לשונו:

על פי דרכנו לבא בביאור תחלת הפטרת היום כמנהג רוב הקהלות, והיא ממנין שבע דנחמתא . ענינה סערה לא נחמה הנה אנכי מרביץ בפה אבניה ויסדתיה בספירים. ושמתי כדכד שמשתייה ושעריה לאבני אקדח וכל גבולה לאבני חפץ. וכל בניה למודי ה' וגו'. שקשה מפני מה כנסת ישראל לא קבלה תנחומים ממה שהובטחה למעלה בפסוקי נחמה מלאים כל טוב מפסוק רני עקרה . עד אמר מרחמיה ה'. ונראה בעיני טוב לומר שכנסת ישראל לא ניחא לה ליהנות על צד החסד והרחמים, כי אם על צד זכותם, כמו שרמז המלך החכם באמרו (משלי לא כז) ולחם עצלות לא תאכל, הרמז כפי דברי החכם אלשיך .

במה שאוכלת ונהנית נשמת האדם במקום משכן כבודה קודם בואה לעולם, כי אם במה שמכריזין (שם לא) תנו לה מפרי ידיה, וכתוב (תהלים קכח ב) יגיע כפיך כי תאכל. הילכך אף על פי שהובטחה בפי ימין ושמאול תפרצי וגומ' ובכל הכתובים הבאים עד כל פסוק פי הָהָרִים יָמוּשׁוּ וכו' . לא קבלה תנחומים לפי שהכל יהיה לה מצד חסדו ורחמיו יתברך, כמו שאמר ובִּחְסֵד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גָּאֻלְךָ ה', וכתוב אָמַר מְרַחֵם ה'.

והרי הוא מעין מה שכתוב בחזקיהו המלך (ישעיה לח יז) הנה לשלום מר לי מר, ודרשו בו (ברכות י ע"ב) אפילו בשעה ששיגר לו הקב"ה שלום . מר הוא לו לפי שתלה זכותו בדוד, כדכתיב (מלכים ב יט לד) וגנותי על העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי. ולפיכך לא קבלה תנחומין.

על כן באה הנבואה ואמרה: עֲנִיָּה סֶעְרָה לֹא נִחָמָה . כלומר עניה זו לפי שהרעותי לה שהיא עניה מזכיותיה היטב חרה לה ולא נוחמה. ואיתא במדרש (ילקוט שמעוני) עניה מן הצדיקים, עניה מן התורה, עניה ממעשים טובים. אם כן מה אעשה לנחמה שתהיה לה קורת רוח בטובתה . הִנֵּה אֲנִכִּי מְרַפֵּיץ בַּפּוֹהַּ אֶבְנֶיךָ וְיִסְדֶּתִיךָ בַּסִּפִּירִים.

ולביאור כונותינו נקדים מה שלימדנו החכם בעל הפרדס בדרשותיו . בביאור לאיכה דף רנ"ז . בענין ביאור מאמרם ז"ל (תענית ל ע"ב) כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה, שנאמר (ישעיה סו י) שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוב כל המתאבלים עליה, וזה לשונו שם:

אמנם ראוי לתת טעם למה סגולת אבלותה כל כך . שיזכה את המתאבלים לשמחתה. ולהבין ענין זה צריך שנדע מה ענין בכייתו של הקב"ה, ומה ענין בכיית המלאכים, ומשם נבא לדעת טעם בכייתן של ישראל. והנה בזה פרשת בלק בהנהו עובדי דינוקא (אור יקר שער שמיני סי' ט; כרך יד עמ' קיז) פירשו כי הקב"ה מוריד שתי דמעות על חרבן בית המקדש, כדפי' לעיל ודמוע תדמע (ירמיה יג יז), והיינו על חרבן מקדש ראשון כדפי' (חגיגה ה ע"ב). ואותן הדמעות היורדות יעשה מהם ענין נברא ממש שהקב"ה בורא, ומורידו הקב"ה לים הגדול לתוך שתי תהומות, ונעשה מהם שתי מרגליות שמאותן מרגליות מתקשטים היכלות ידועים בבית המקדש העתיד להבנות, והדברים שם עתיקין. ומשם נלמוד שגם דמעות המלאכים לפי כחם יעשה מהם מרגליות ואבנים טובות, וכן דמעותיהן של ישראל כשמורידין דמעות באבלותם על בית המקדש . הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו, כאמרו (תהלים נו ט) שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך, ממש ספיר נעשה מהם . כספיר הנעשה מדמעותיו של הקב"ה. ועל ידי אותם הספירים נבנה בית המקדש. וכיון שכן הקב"ה מזכה אותו שיכנס לשמוח בחלקו, שכיון שיש לו חלק

בירושלם ובבית המקדש באבני ספירים אשר בו . ראוי שישמח ויגיל בו, עד כאן לשונו.

ועל היסוד הזה דרב גובריה, נוכל לומר שלפי שלא נוחמה כאמור, אמר ה' הִנֵּה אָנֹכִי מִרְבִּיץ בַּפּוֹךְ אֶבְנֶיךָ, כלומר האבנים הנעשים בבכיותיך על החרבן . שהם שלך, כי אתה עושה אותם על ידי צערך ובכיותך. הנה אנכי מרבץ אותם ומכינם, ומהם אעשה ספירים ממש וְיִסְדֹּתֶיךָ בהם, כלומר שיסוד שכרך יהיה עליהם, שעל שמך יקראו, ועל זכותך תהא ירושלם נבנית (עיין שם המשך דרושו הנפלא).

וברוב חסדו ערך לחם משנה חמדה טובה ורחבה, בספרו היקר "חנוך לנער" (כ"י פרמה 3480, דף עו ע"א), ערך "גדול", באמצע ביאורו למאמר בר קפרא (כתובות ה ע"א) גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, זה לשונו:

אבל נאמר שכוונת 'גדולים מעשה צדיקים', היינו לומר שגדולים וחביבים בעיניו יתברך מה שנעשה בזכותן של צדיקים שהוא על פי הדין . יותר ממה שפעל ועשה הוא יתברך על צד החסד בלי זכות התחתונים, והרי בריאת העולם מצד חסדו הפשוט היתה, וכתוב (תהלים פט ג) אמרתי עולם חסד יבנה. ולפי שבנין בית השלישי גם הוא בזכות הצדיקים, שזכותם מסייע בבנינו, כל שכן במה שהורנו החכם קורדוויירו זלה"ה . בדרשותיו לאיכה . על מאי דאמור רבנן כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה וכו', כי דמעות הצדיקים מהם נעשים אבנים ממש לחומר הבנין, והיינו שרמז הנביא באומרו הִנֵּה אָנֹכִי מִרְבִּיץ בַּפּוֹךְ אֶבְנֶיךָ וגומ', עד שהדמעות של מעלה המקודשות ביותר . מהם לקדושת בית קדש הקדשים, ומשל מלאכים . להיכל, ומשל כהנים . לעזרת כהנים, ומשל ישראל . לעזרת ישראל, ומשל נשים . לעזרת נשים. מזה אם כן ידענו שיאות כלפי זכות הצדיקים המתאבלים על ירושלם שיאמר שהמקדש השלישי 'מעשה צדיקים' יקרא, ולפי זכותם יגדל הבנין ההוא בעיניו יתברך, וזהו 'גדולים מעשה צדיקים' (עיין שם כל הענין בארוכה).

ויבוא הכותב השלישי מגדולי המקובלים . הלא הוא רבי נתן שפירא בדרשותיו (ספר דרשות הנשי"א, שיראה אור בקרוב בהוצאת "אהבת שלום", פרשת תרומה [כ"י מוסקבה 143, דף תב ע"ב]), וישלים דבר:

הנה מצינו אצל מעשה המשכן שהיו כל אחד מישראל חלק בו, כי ע"י הנדבות שעשו למשכן . מהנדבות עצמם נעשה המשכן, ומנדבת לבם הוקם המשכן עליון. גם בבית המקדש לקח שלמה לבנין שבעים אלף חוצב בהר ושמונים אלף נושא סבל (ראה מלכים-א

ה (כט), וכל ישראל היו מתעסקים בבנין הבית . כדי שיהיה חלק בבית לכל אחד מישראל, וגם על ידי נדבת לבם שהיה להם בשעת הבנין נבנה בית המקדש. אבל לעתיד שנוכר בזוהר פ' פנחס דף רכ"א שאז הקב"ה בעצמו וכבודו יבנה בית המקדש, כמו שכתוב (תהלים קכו א) אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. ואפילו חומת ירושלם יבנה על ידי הקב"ה, כמו שכתוב (זכריה ב ט) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב וכו', עיין שם באורך. אם כן איזה חלק יהיה לישראל באותה בית המקדש .

פירש הרמ"ק בספר אילמה . בשם זוהר פ' פקודי דף ר"מ ע"ב . שכל מי שמתאבל על חרבן בית המקדש ומוריד עליו דמעות, הקב"ה לוקח אותן הדמעות ועושה מהן מכל דמעה אבן אחת של כדכד, כמו שכתוב וְשִׁמְתִּי פֶּדְכָד שְׁמִשְׁתִּיָּהּ, ומאלו האבנים הוא בונה בית המקדש. והנה הקב"ה בוחן לבות וכליות ורואה אם הדמעות יוצאות מקירות לבו, ולפי הכוונה שיש לאדם בשעה שמוריד דמעות . כך מניח האבנים האלו או בעזרות או בהיכל או באולם. ולעתיד לבא כל אחד ואחד מבני ישראל שהם אותם שבכו על חרבן הבית, כל אחד יכיר את האבנים שלו, וישמחו כל ישראל שמחה גדולה.

וזהו כוונת מאמר רבותינו ז"ל שאמרו (ברכות לב ע"ב) מיום שחרב בית המקדש כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה, וצריך להבין למה באמת לא נשאר פתוח מכל השערים אלא שערי דמעה ולא שערי תפלה או שערי תורה. אלא יובן היטב מה שביארנו מאחר שכוונת המאציל העליון היה לבנות בית המקדש שליש מהדמעות של המתאבלים על חרבנו של בית המקדש שני לכן הניחו פתוח (ועיין שם עוד בארוכה ע"פ דברי זוהר פ' פקודי דף רמה ע"ב, ומסיים:) כי מאלו הדמעות של המלאכים הנקראים 'מלאכי שלום' וכן מהדמעות שבוכה רחל כדכתיב (ירמיה לא יד) רחל מבכה על בניה, הקב"ה יבנה בית המקדש של מעלה. ומהדמעות של בני ישראל הבוכים בעת תפילתם ובעת תשובתם או על הריגת ומיתת הצדיקים ובפרט על חורבן בית המקדש, מהם יעשה בית המקדש של מטה שיבנה במהרה בימינו. וזה רמז למה נקרא "תיקון חצות" . להורות שבכל לילה צריך האדם לעמוד אחר חצות ויקונן על חצות דהיינו ח'רבן בית אלהינו ועל הריגת ומיתת צ'דיקים ובעת ת'פלתו ו'תשובתו (עיין שם עוד ותרו"ץ).

ונסיים בדברי הרב הקדוש רבי חיים ויטאל (עץ הדעת טוב, שער ג, מאמר לנפטר [ב]) על ענין הדומה לזה:

וז"ש כל המוריד דמעות, כלומר כי בהיות האדם בוכה על אדם הכשר, גורם גם למעלה שיורידו עליו דמעות וירחם על התחתונים ... והודיענו כי לדבר גדול כזה שיגרום אל העליונים להוריד דמעות, אין צורך שהאדם הבוכה יהיה צדיק וישר, כי גם כל המוריד גורם זה, כי כדאי היא המצוה אף אם הבוכה יהיה אדם הדיוט, כי קרוב ה' לנשכרי לב.

הערות נוסח לפירוש אור יקר

- ¹ בכת"ק: אתא.
- ² בכת"ק: תימ'. ובכת"י מודנה העתיק: תימא.
- ³ בכת"ק: יותר, ותוקן ע"פ אור החמה.
- ⁴ מתיבת 'ולחכי' עד כאן, נשמט בכת"י מודנה ובנדפס, ובאור החמה ישנה.
- ⁵ בכת"ק: הקדש.
- ⁶ בכת"ק: הארץ.
- ⁷ מכאן עד 'הוא אדום' נשמט בכת"י מודנה ובנדפס.
- ⁸ בכת"ק התיבה 'יחס' לפני 'לארץ ישראל', והחלפנו להקלת ההבנה.
- ⁹ בכת"ק: יש' להם ... וכן יש לא".
- ¹⁰ בכת"ק: מפאת ימה עד פאת קדימה, ותוקן ע"פ הענין וע"פ לשון הפסוקים.
- ¹¹ בכת"ק: שאלת.
- ¹² מתיבת 'עליו לזונו' עד כאן נשמט בכת"י מודנה ובנדפס.
- ¹³ בכת"ק: שמתמצא. ותוקן ע"פ הענין, וכדבסמוך בראש הקטע הבא.
- ¹⁴ בכת"ק הסדר: י-ו-ה-ה.
- ¹⁵ בכת"י מודנה ובנדפס נשמט מ'נדחקין' הקודם עד כאן.
- ¹⁶ כ"ה בקרא. ובכת"ק ישנו איזה תיקון בת' של תיבה זו, ונראה שכתב 'החיצונה'.
- ¹⁷ בכת"ק: דאתבריא.
- ¹⁸ בכת"ק: תימא.